

Merelbeke – Poelstraat
archeologisch vooronderzoek – november en december 2015
J. HOORNE & N. HEYNSENS

DL&H-Rapport 27

Colofon

Project
Merelbeke - Poelstraat
Archeologisch vooronderzoek

Opdrachtgever:
OCMW Merelbeke
Poelstraat 37
9820 Merelbeke

Uitvoerder:
De Logi & Hoorne bvba
Canadezenlaan 1A
9991 Adegem
BTW BE 0845.028.465 RPR Gent
www.dl-h.be

DL&H-Rapport 27
ISSN 2294-0790 © 2015 – De Logi & Hoorne bvba

Niets uit deze publicatie mag vermenigvuldigd worden, opgeslagen in geautomatiseerde gegevensbestanden en/of openbaar gemaakt worden onder enige vorm of wijze ook (digitaal, mechanisch, door fotokopie) zonder toestemming van De Logi & Hoorne bvba

Inhoud

Voorwoord	5
Administratieve fiche	6
1. Inleiding	7
2. Aanleiding en doel van het onderzoek	8
3. Geografische en bodemkundige situering	10
4. Archeologische bureaustudie	10
4.1. Methodologie	10
4.2. Archeologische voorkennis	10
4.3. Historische kaarten en documenten	15
4.4. Verwachte verstoringen	17
4.5. Bedreigde zones door de herinrichting	17
4.6. Inplanting proefsleuven en plan van aanpak	17
5. Proefsleuvenonderzoek	19
5.1. Tijds kader	19
5.2. Methodologie	19
5.3. Resultaten	23
5.3.1. Bodemkundige en natuurlijke sporen	23
5.3.2. Antropogene sporen	24
Ongedateerde sporen	25
Middeleeuwse periode	25
Nieuwe en nieuwste tijden	35
Recente sporen	36
6. Synthese	38
7. Advies	39
8. Conclusie	42
Bibliografie	43

Voorwoord

Het OCMW van Merelbeke zal op termijn het huidige complex van onder andere woonzorgcentrum en dienstencentrum op grote schaal herontwikkelen. Het OCMW Merelbeke ligt aan de Poelstraat en Kloosterstraat op een terrein van in totaal ongeveer 2,7ha. De nakende bouwwerken houden een bedreiging in voor het mogelijke aanwezige archeologisch bodemarchief. Daarom heeft het agentschap Onroerend Erfgoed een bureaustudie en archeologisch vooronderzoek door middel van proefsleuven voorgeschreven. De Logi & Hoorne voerde in opdracht van OCMW Merelbeke deze studie uit, waarbij het terreinwerk plaatsvond gedurende vier verschillende fasen in de loop van november en december 2015. Op voorhand werd de archeologische voorkennis van het terrein nagegaan, waaruit bleek dat het potentieel van de site vrij hoog was, gezien de nabijheid ten zuidoosten van een middeleeuwse nederzetting en vroegmiddeleeuws grafveld; en de nabijheid van een Romeinse nederzetting ten noorden. Tijdens het terreinwerk werd de bodem geëvalueerd met 33 proefsleuven in de toegankelijke groenzones en parkeerstroken. Hierbij werden archeologische sporen aangetroffen, maar ook zones met hoge graad aan verstoring, en zones die weinig relevante sporen opleverden. Een belangrijke vaststelling is dat de middeleeuwse weg en de bijhorende nederzetting doorlopen richting noorden op het OCMW-terrein.

Het vlotte verloop van dit project is te danken aan verschillende personen en instanties. We bedanken de opdrachtgever OCMW Merelbeke, meer specifiek Myriam Thienpont, Lenie Van Heesvelde, Donald De Bock, Peter Dendooven, het personeel van het OCMW en voorzitter Egbert Lachaert. De technische dienst van Merelbeke wordt eveneens bedankt voor het regelen van het parkeerverbod en de parkeerborden op de parking langs de Kloosterstraat. Nancy Lemay (agentschap Onroerend Erfgoed) stond in voor de archeologische begeleiding van het onderzoek en kraanfirma De Pourcq voor de graafwerken, waarvoor dank. Informatie over de oude opgravingen werd bekomen bij Wim De Clercq (UGent), Koen De Groote (Onroerend Erfgoed), Johan Deschieter (PAM Velzeke) en Guy De Mulder (UGent), waarvoor we eveneens erkentelijk zijn.

Administratieve fiche

Site:	Merelbeke — Poelstraat 2015 (MER-POE-15)
Ligging:	Poelstraat, Kloosterstraat te Merelbeke
Lambert 72-coördinaten:	X: 106688, Y: 186767; X: 106717, Y: 186698; X: 106591, Y: 186573; X: 106457, Y: 186691; X: 106461, Y: 186707 (hoekpunten projectgebied)
Kadaster:	Merelbeke, afdeling 2, sectie C, perceel (Partim) 196p
Onderzoek:	vooronderzoek met ingreep in de bodem / proefsleuven
Opdrachtgever:	OCMW Merelbeke
Eigenaar terrein:	OCMW Merelbeke
Uitvoerder:	De Logi & Hoorne bvba
Vergunning:	2015/487
Vergunninghouder:	Johan Hoorne
Vergunning metaaldetectie:	2015/487 (2)
Vergunninghouder metaaldetectie:	Johan Hoorne
Wetenschappelijke begeleiding:	niet van toepassing
Bijzondere voorwaarden:	Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Merelbeke, Poelstraat (perceel 196p)
Bewaarplaats archief:	De Logi & Hoorne bvba Canadezenlaan 1A 9991 Adegem
Grootte projectgebied:	27489,78m ²
Grootte onderzoeksgebied:	27489,78m ²
Termijn:	bureaustudie 29 en 30 oktober, 3, 9 en 14 november 2015 terreinwerk 16, 19 november, 1, 2 en 7 december 2015
verwerking:	11, 14, 15, 16, 17, 18 december 2015
Archeologen:	Johan Hoorne Nele Heynssens Raph De Brant
Verwachting:	Romeins, middeleeuwse nederzetting en mogelijk begraving
Resultaten:	Vermoedelijk middeleeuwse nederzettingssporen (paalsporen, kuilen), middeleeuwse weg, vroegmoderne wegetrajecten, recente sporen en verstoringen

1. Inleiding

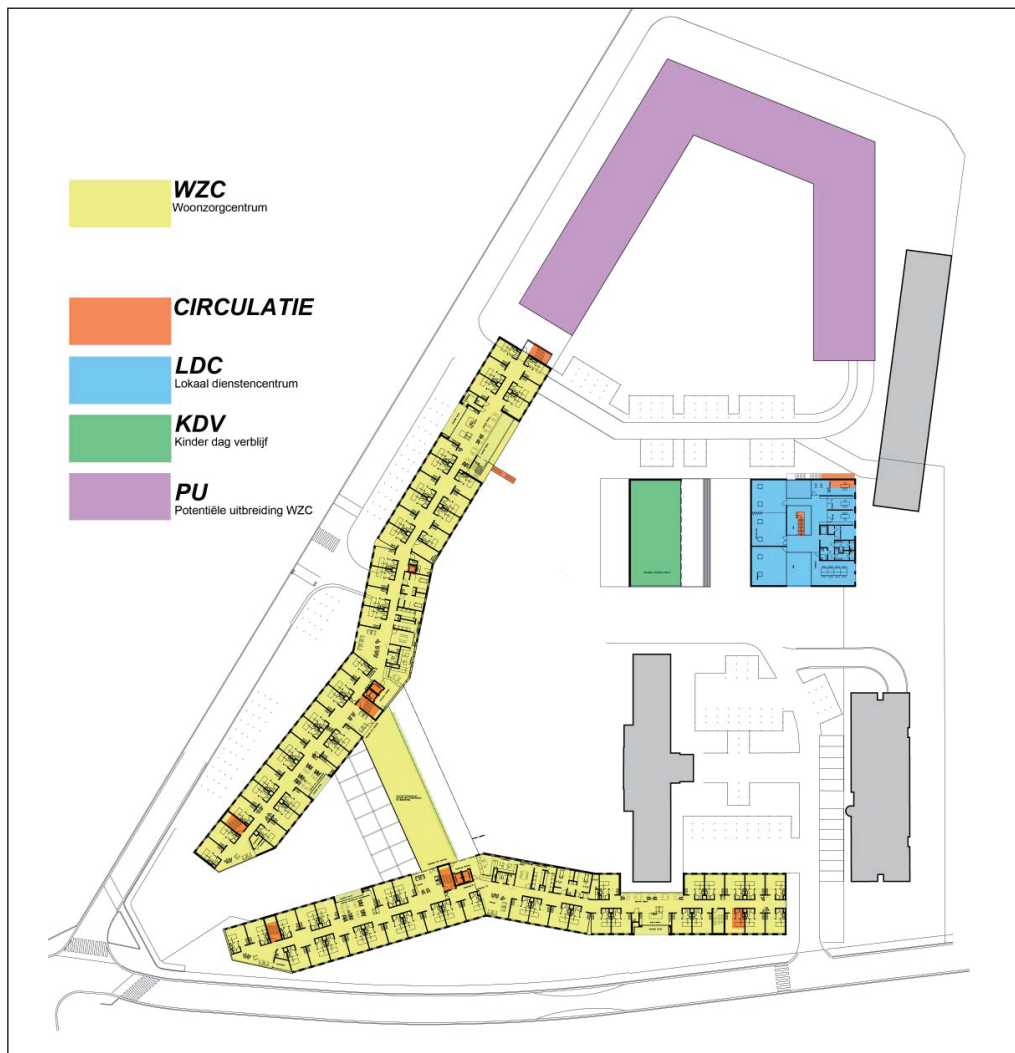
In november en december 2015 voerde De Logi & Hoorne een archeologisch vooronderzoek uit op de terreinen rond het OCMW aan de Poelstraat en Kloosterstraat in Merelbeke. De komende jaren worden de terreinen quasi volledig herontwikkeld. Dit gaat gepaard met bodemingrepen, wat het archeologisch bodemarchief potentieel bedreigt. Daarom is een inschatting van de al dan niet aanwezige archeologische sporen noodzakelijk, vandaar dit archeologisch vooronderzoek. Het onderzoek bestaat uit twee luiken: een bureaustudie en een proefsleuvenonderzoek. Het project betreft een terrein van ongeveer 2,75ha, waar nu de huidige gebouwen van het OCMW op staan (die voorlopig in gebruik blijven), en daar rond een aantal groenzones, parkings en wegen.

De bureaustudie werd uitgevoerd eind oktober tot begin november 2015. Op basis van de resultaten werden een strategie voor het proefsleuvenonderzoek opgesteld en afgetoetst. Om de werking en dienstverlening van het OCMW zo weinig mogelijk te verstoren en de hinder tot een minimum te beperken, werd het proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in vier verschillende fasen. Op 16 en 19 november en 1, 2 en 7 december 2015 was een team aan de slag op de terreinen.

Het terrein ligt net ten noorden van een opgraving uit het begin van de jaren 2000. Op de site Merelbeke – Caritas werden vroeg- en volmiddeleeuwse restanten van bewoning en begraving aangetroffen. Het betreft een nederzittingscomplex van verschillende gebouwen, hutkommen, minstens één waterput en een pottenbakkersoven dat vooral dateert in de 10de tot 11de eeuw, en een weg waarvan de oorsprong teruggaat tot de vroege middeleeuwen en die opgevuld geraakt in de 10de eeuw. Ten westen en net naast de weg ligt ook een vroegmiddeleeuws grafveld van 120 vlakgraven, de oudste laat-Merovingisch van datering, en wellicht doorlopend tot de Karolingische periode. Deze site is van bovenregionaal belang, maar is slechts ten dele uitgewerkt. Ten noorden ligt de site Merelbeke – Dijsegem, waar diverse Romeinse nederzettingssporen zijn aangesneden tijdens een werfcontrole. Helaas resulteerde dit door omstandigheden niet in een uitgebreidere registratie. Deze gegevens illustreren het belang van de site.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek werd in de zone tegen de hoek van de Poelstraat en de Kloosterstraat slechts weinig archeologische sporen aangetroffen. Grote stukken blijken bovendien verstoord door recentere bodemingrepen, vaak te wijten aan bouw- en afbraakwerkzaamheden en de aanwezigheid van talrijke nutsleidingen. Toch kon het tracé van verschillende vroegmoderne wegtrajecten vastgesteld worden, het gaat om voorlopers van huidige wegen. In de oostelijke zone, onder de parking in het noorden is de vermoede middeleeuwse weg aangetroffen, waarbij ook verschillende paalsporen en kuilen zijn aangesneden. In één geval kon zelfs al een (deel van een) gebouwconstructie herkend worden op het terrein. Deze sporen situeren zich vooral rond het huidige grasplein. Op het grasplein was dan weer sprake van historische zandwinning, waardoor kleinere sporen verstoord kunnen zijn, toch bleek een grotere structuur ongemoeid gelaten. Deze verzamelde gegevens wijzen er op dat op een deel van het terrein een vervolgonderzoek niet tot nuttige kennisvermeerdering zou leiden, op het oostelijke gedeelte blijkt dan weer dat een gedeeltelijk vervolgonderzoek bij verdere ontwikkeling wel noodzakelijk is.

Dit rapport omvat een beschrijving van alle aspecten van de archeologische bureaustudie, het archeologisch veldwerk en de bekomen resultaten. Eerst wordt het project in een ruimer kader geplaatst: wat is de aanleiding voor het archeologisch vooronderzoek, het doel en de situering. Vervolgens wordt de bureaustudie toegelicht met specifieke aandacht voor methodologie, archeologische voorkennis, historisch kaartmateriaal, verwachte verstoringen en bedreigde zones, gevolgd door het plan van aanpak voor het proefsleuvenonderzoek. Daarna volgt het proefsleuvenonderzoek met de toegepaste methodologie voor veldwerk en verwerking, en de resultaten. Nadien volgt een synthese, een gefundeerd advies met aanbevelingen en de conclusie. Bij dit rapport hoort ook een digitale bijlage waar een selectie van het opgravingsarchief te vinden is. Op deze cd-rom kan het grondplan in verschillende bestandsformaten geraadpleegd worden en zijn ook de lijsten, foto's, Harrismatrices en een digitale versie van het rapport beschikbaar.

Figuur 1: Het voorlopig plan voor de nieuwe inrichting van het OCMW in Merelbeke (© OCMW Merelbeke)

2. Aanleiding en doel van het onderzoek

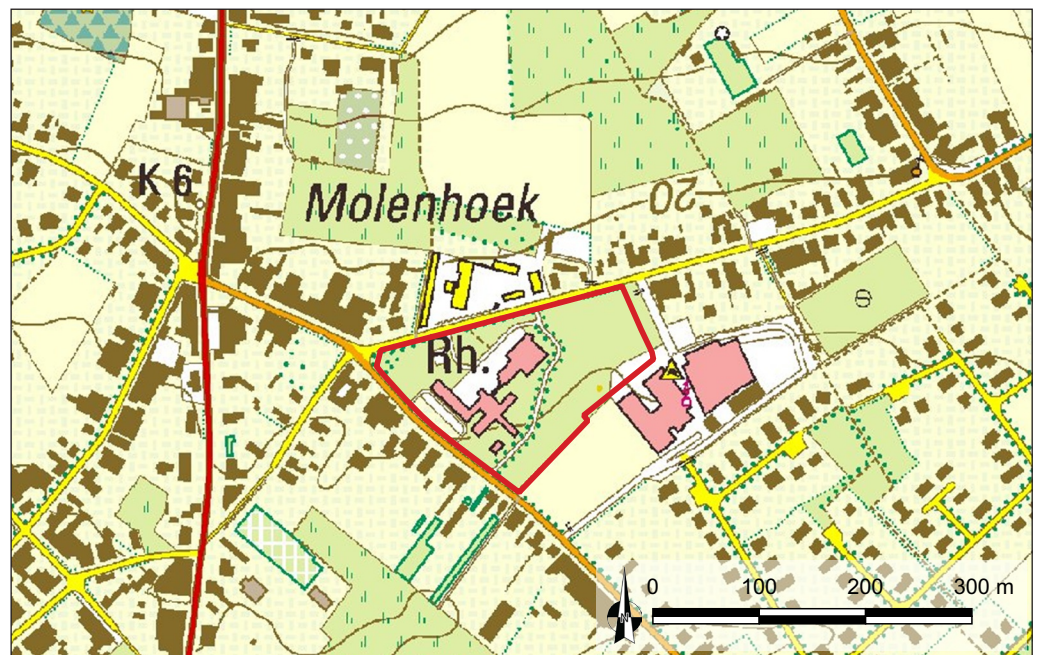
Het projectgebied aan de Poelstraat en Kloosterstraat in Merelbeke zal herontwikkeld worden tot een nieuw rusthuis met twee vleugels, 142 kamers, een dagverzorgingscentrum, aanleunflats en een nieuw lokaal dienstencentrum. De werken die hiermee gepaard gaan, zijn erg verstorend voor het bodemarchief en kunnen de eventueel aanwezige sporen en vondsten beschadigen of vernietigen. Voor de bouw kan starten, heeft het agentschap Onroerend Erfgoed een archeologisch vooronderzoek geadviseerd op de percelen. Dit onderzoek moet uitwijzen of er op het terrein archeologisch relevante sporen en/of vondsten aanwezig zijn, en of die verder onderzoek behoeven voor de bouwwerken plaats kunnen grijpen. Aangezien het projectgebied in gebruik is als OCMW en tijdens het archeologisch onderzoek alle functies toegankelijk moesten blijven, werd het onderzoek in twee luiken opgedeeld. Een bureaustudie dient om een globaal zicht te krijgen op de archeologische voorkennis en het potentieel van de site. Een proefsleuvenonderzoek moet in de mate van het mogelijke toelaten op het terrein vaststellingen te doen. Dit terreinwerk is opgedeeld in vier fasen. Hierbij blijven alle toegangen en zoveel mogelijk parkeerplaatsen steeds beschikbaar en werd de hinder tot een minimum beperkt. Het onderzoek wordt uitgevoerd door proefsleuven aan te leggen in de groenzones en op een deel van de parkeerstroken op het terrein. Er wordt nagegaan wat de verspreiding van de potentieel aanwezige sporen is, en wat hun aard, datering en bewaringstoestand is. Bij het vooronderzoek wordt ook de bodemopbouw van het projectgebied geregistreerd. Dit wordt onderzocht door verspreid aangelegde bodemprofielen. Uit al de verzamelde gegevens moet blijken of een archeologisch vervolgonderzoek op (een deel van) het terrein noodzakelijk is.

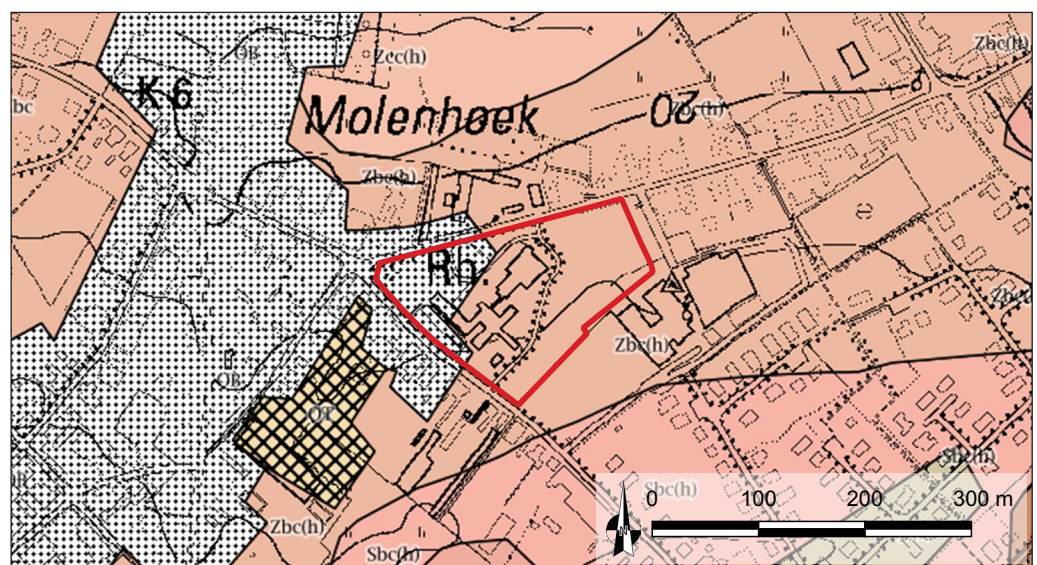
Figuur 2: Het projectgebied aangeduid op een orthogonale luchtfoto (© www.gisoost.be)

Figuur 3: Het projectgebied aangeduid op een uittreksel van de topografische kaart (© www.gisoost.be)

Figuur 4: Het projectgebied aangeduid op een uittreksel van de bodemkaart (© www.dov.vlaanderen.be)

3. Geografische en bodemkundige situering

Het projectgebied ligt dicht bij het centrum van Merelbeke. Het bevindt zich aan de kruising tussen de Poelstraat en de Kloosterstraat. Op het kadastrale plan betreft het perceel 196p van afdeling 2, sectie C in Merelbeke. De totale te onderzoeken oppervlakte bedraagt 27489,78 m². Het terrein is momenteel in gebruik als OCMW van Merelbeke, met alle diverse functies en gebouwen die daar bij horen. Hierdoor was dit geen standaard vooronderzoek. Het grootste deel van het terrein was niet toegankelijk voor onderzoek doordat het in gebruik is als woonzorgcentrum, serviceflats en wegenis. Het onderzoek kon wel plaatsvinden op de parkeerstroken en groenzones. Bij de inplanting van de sleuven diende ook rekening gehouden met de aanwezigheid van leidingen voor gas, elektriciteit, openbare verlichting, riolering, waterleiding, glasvezelkabels en dergelijke meer. De totale oppervlakte van de gebouwen bedraagt 5405,73m². Het totale niet toegankelijke oppervlak moet vele malen hoger liggen.

Het onderzoeksgebied ligt op een zandig droog plateau op ongeveer 1,5km van de Schelde, die ten noorden en westen van het perceel doorloopt. De bodem van het projectgebied valt uiteen in twee types: bebouwde zone (OB) in het westen en droge zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Zbc(h)). Het hoogste punt op het terrein ligt in de uiterste zuidelijke hoek, met een TAW van 24,01m. In de noordelijke hoek bevindt zich het laagste punt (21,87m TAW). De hoogte aan de oostelijke hoek bedraagt 22,92m TAW, de westelijke hoek ligt op 22,07m TAW. Algemeen kan gesteld worden dat het terrein afloopt van zuiden naar noorden, richting de Schelde. Uiteraard zijn de menselijke ingrepen op deze site vrij groot, dus mogelijk reflecteren deze slechts ten dele de oorspronkelijke situatie. Hoewel de bodemprofielen niet erg diep gezet zijn (wegens stabiliteitsproblematiek), werd de grondwatertafel nergens aangesneden tijdens het onderzoek. Ook bij enkele diepe sleuven zoals sleuf 1, sleuf 31 en sleuf 32 die lokaal tot meer dan 1,20m diep waren (tegenover de hoogte van het maaiveld), was de bodem niet vochtig.

4. Archeologische bureaustudie

4.1. Methodologie

In de Bijzondere Voorschriften van dit archeologisch vooronderzoek is een bureaustudie opgenomen met vier specifieke vragen of probleemstellingen:

1. Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?
2. In welke mate en in welke zones kan er een verstoring verwacht worden door de huidige bebouwing of voormalige constructies?
3. Welke zones zullen binnen de huidige herinrichtingsplannen onderhevig zijn aan grondverzet en bodemverstoring?
4. Op basis van de voorgaande afwegingen: op welke locatie(s) vindt de archeologische evaluatie van het plangebied het beste plaats en vanuit welke wetenschappelijke vraagstelling.

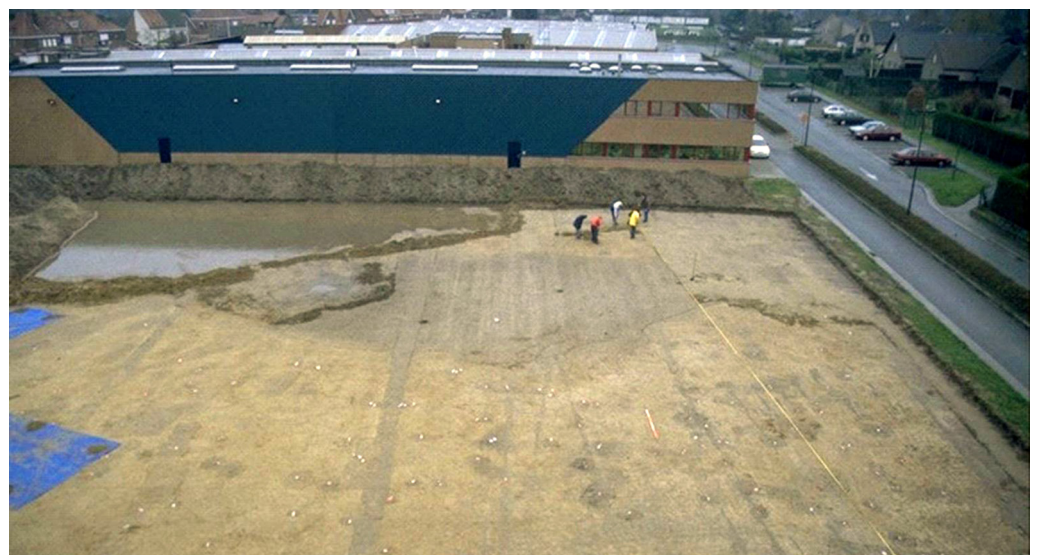
Het bureauonderzoek werd uitgevoerd door het raadplegen van de toegankelijke bronnen. Wat betreft de archeologische achtergrond werden in eerste plaats de beschikbare publicaties van het onderzoek van Merelbeke – Caritas (en in mindere mate Merelbeke – Dijsegem) opgezocht, gezien een opgravingsrapport ontbreekt. De oorspronkelijke onderzoekers werden gecontacteerd, en die leverden extra beeldmateriaal aan (waarvoor dank). Voor bijkomende sites in de regio werd de Centrale Archeologische Inventaris geraadpleegd. Verder werden ook de beschikbare historische kaarten onderzocht, en wat recentere periodes betreft, werden verschillende luchtfoto's vergeleken met elkaar. Het bureau-onderzoek werd opgesplitst in de archeologische voorkennis, de historische gegevens, en de recentere verstoringen met impact in de bodem. Op basis hiervan en op basis van bijkomende praktische gegevens werd een proefsleuvenplan en plan van aanpak opgesteld. Deze studie werd voor een deel in GIS uitgevoerd.

4.2. Archeologische voorkennis

Op het terrein zelf zijn er geen gekende archeologische ingrepen geweest in het verleden. Vlakbij zijn echter wel twee gekende sites aanwezig. Het betreft ten zuidoosten, tegen de perceelsgrens, de site Merelbeke – Caritas; en ten noorden, aan de overzijde van de Kloosterstraat net achter de bestaande rijbewoning de site Merelbeke – Dijsegem.

Figuur 5 : Het grondplan
van Merelbeke Caritas
(© Wim De Clercq
en PAM Velzeke)

Figuur 6: Luchtfoto van de
opgraving Merelbeke Caritas
met holle weg zichtbaar
(© PAM Velzeke)

Figuur 7: Een lijkschaduw in één van de graven op Merelbeke - Caritas (© PAM Velzeke)

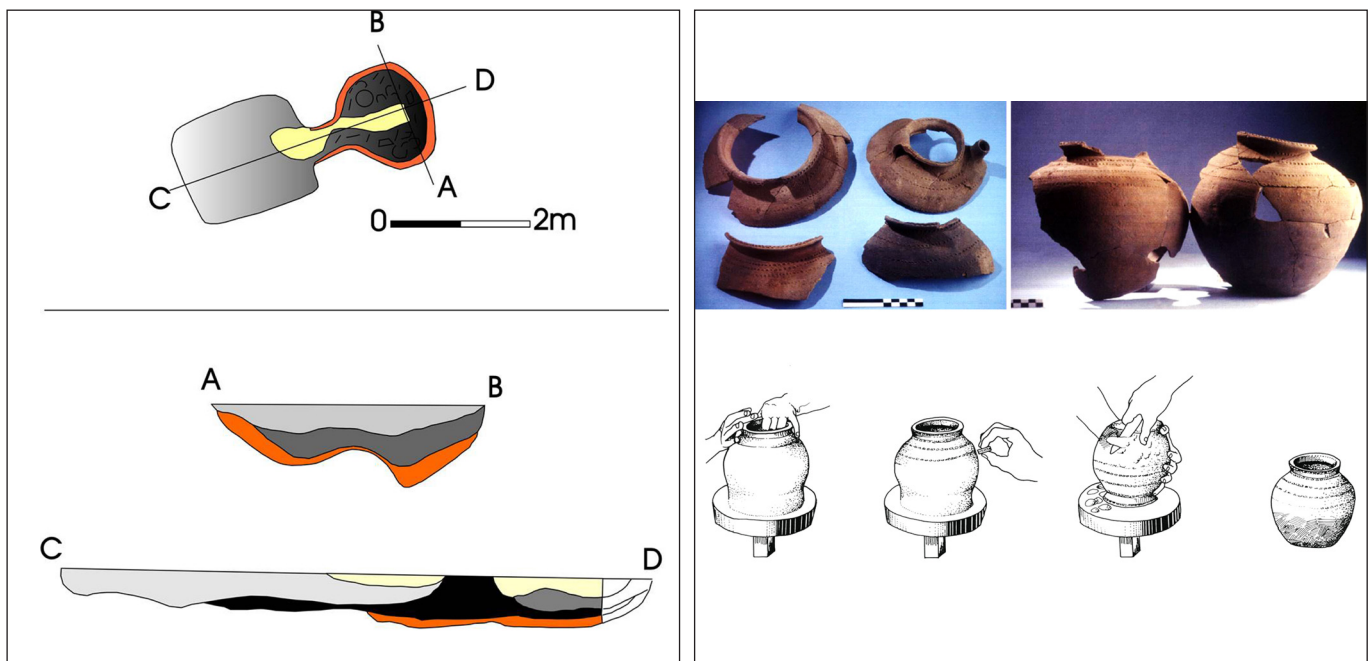
Figuur 8 (boven) en 9 (onderaan): Een gesp die uit één van de graven komt, en een hutkom (© PAM Velzeke)

Merelbeke – Caritas (Centrale Archeologische Inventaris, 37084) is vooral gekend voor de aanwezigheid van middeleeuwse sporen. Tijdens noodopgravingen in 2001 en 2003 werd ongeveer 1ha opgegraven door de provincie Oost-Vlaanderen, als samenwerking tussen de Dienst Monumentenzorg & Cultuurpatrimonium en het Provinciaal Archeologisch Museum, site Velzeke. De oudste sporen zijn twee kuilen uit de ijzertijd, meer bepaald de 5de eeuw v.Chr. (DE GROOTE *et al.* 2007: IV; DE MULDER *et al.* 2002: 40) Mogelijk zijn het indicaties van een nederzetting die in de nabijheid ligt of slecht bewaard is.

Er bevindt zich ook een grafveld met iets meer dan 120 inhumatiegraven die dateren in de vroege middeleeuwen. Op basis van de vondsten zou dit grafveld in gebruik zijn vanaf het einde van de merovingische periode tot in de karolingische periode, ofwel de 7de tot de 9de eeuw. Er zijn geen skeletten bewaard, enkel lijkschaduw – verkleuringen van de bodem waar een skelet lag. Slechts één graf is voorzien van grafgift, een klassiek gebruik voor vroegmiddeleeuwse begravingen. Sommige andere graven bevatten ijzeren gespen. Mogelijk kunnen er in verschillende nabijgelegen paalsporen één of twee verschillende constructies herkend worden die eventueel als bedehuis te interpreteren zijn (DE CLERCQ *et al.* 2003; DE CLERCQ *et al.* 2004: 10-11).

Een holle weg doorsnijdt de opgraving en is NNW-ZZO georiënteerd. De vroegste fase lijkt op te klimmen tot de merovingische periode. Ze raakt in onbruik in de 10de eeuw. Er bevinden zich ook verschillende concentraties aan bewoningssporen uit de karolingische periode. Een waterput met een beschoeiing van Doornikse kalksteen en Balegemse kalkzandsteen ligt niet ver van de weg, en is mogelijk opgebouwd met bouw materiaal van een uitgebroken Romeinse of vroegmiddeleeuwse waterput. Dergelijke waterput wijst op het belang en de status van een site, slechts een aantal landelijke nederzettingen hebben een stenen waterput. Verder komen ook verschillende houten gebouwplattegronden voor die dateren in de 9de tot vroege 11de eeuw, en ook verschillende hutkommen (DE CLERCQ *et*

Figuur 10 en 11: Links de pottenbakkersoven van Merelbeke Caritas in grondvlak en doorsnedes. Rechts een selectie van het aangetroffen aardewerk (© PAM Velzeke)

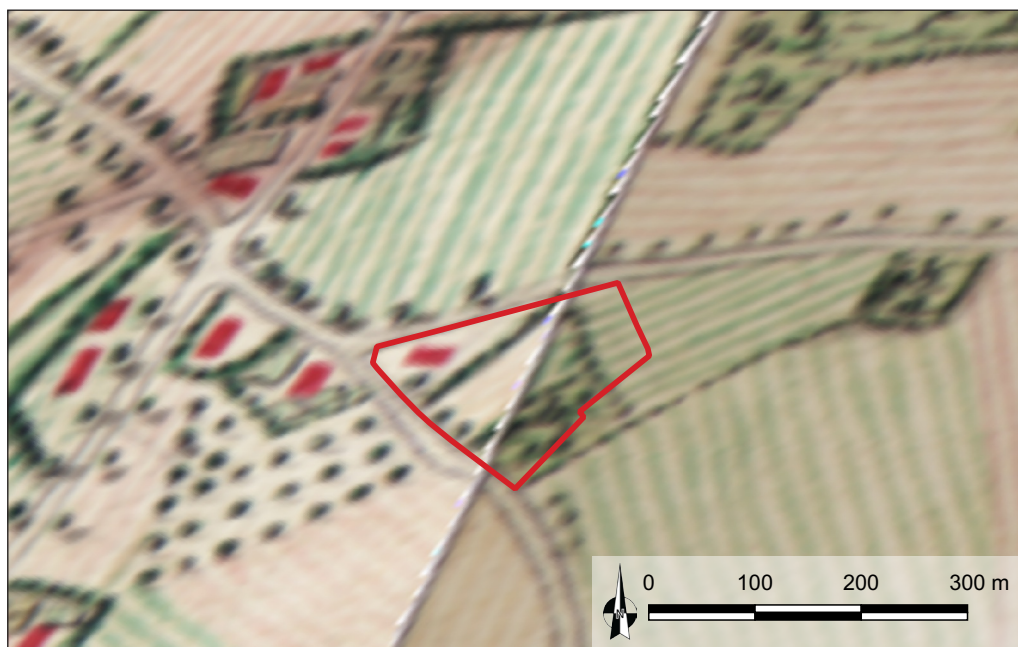

Figuur 12: Een luchtfoto van de aanleg van wijk Dijsegem (© PAM Velzeke)

al. 2003). Een uitzonderlijke vondst voor Vlaanderen is de aanwezigheid van een veldoven met talrijke misbaksels. Deze oven dateert in de 10de tot begin 11de eeuw (DE CLERCQ *et al.* 2007: VIII).

Tot slot is er ook een loopgraaf onderzocht, waarin enkele kogels zijn aangetroffen. De loopgraaf kronkelt in NO-ZW-richting over het terrein. De datering is onduidelijk, het kan gaan om een defensieve stelling gelieerd aan beide wereldoorlogen. De oorspronkelijke onderzoekers neigen wel naar een datering in WO I (DE CLERCQ *et al.* 2003; persoonlijke communicatie G. DE MULDER). Merelbeke – Caritas is een belangrijke archeologische vindplaats, en is – zeker gezien de vondst van de pottenbakkersoven – er één van bovenregionaal belang. De resultaten van de twee opgravingscampagnes zijn echter niet volledig uitgewerkt en gerapporteerd. Er is wel een grondplan voor handen, er is een eerste analyse gemaakt en er zijn enkele algemene publicaties beschikbaar. De pottenbakkersoven en de vondsten daarin zijn erg uitgebreid bestudeerd en gepubliceerd.

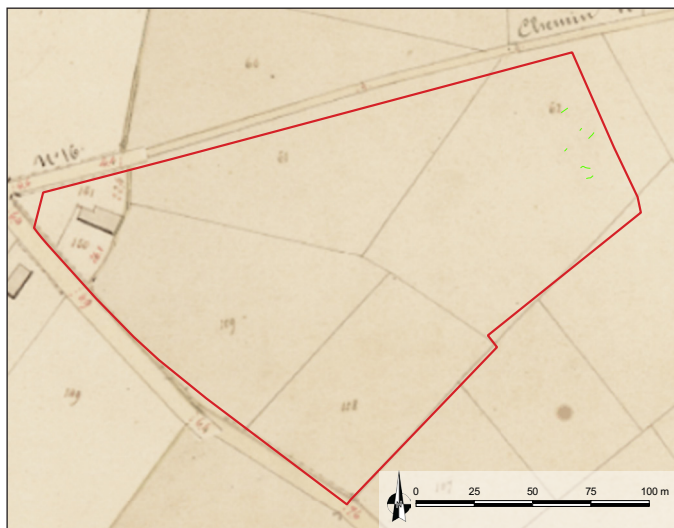
Figuur 13: Het terrein aangeduid op een uittreksel van de kaart van Ferraris (© www.geopunt.be)

Figuur 14: Het projectgebied aangeduid op een uittreksel van de Poppkaart (© www.geopunt.be)

Figuur 15: Sint-Camillusgesticht (© Vlaamse Gemeenschap)

Figuur 16: Het onderzoeksgebied geprojecteerd op de Atlas der buurtwegen (© www.geopunt.be)

Figuur 17: Het onderzoeksterrein aangeduid op een uittreksel van de Vandermaelen kaart (© www.geopunt.be)

Aan de overzijde van de Kloosterstraat ligt de site Merelbeke – Dijsegem (Centrale Archeologische Inventaris 37100). Tijdens werkzaamheden aan de nieuwe wegzaten van een verkaveling vonden de archeologen van de provincie Oost-Vlaanderen in 2000 tijdens een werfcontrole verschillende archeologische resten. De oudste zijn enkele losse vondsten, waaronder een schrabber en kling die lijken uit het midden neolithicum te dateren. Belangrijker is de vondst van minstens zeven houten gebouwen en perceelsgrachten. Op basis van het aardewerk dateren de paalsporen in de tweede helft van de 1ste eeuw tot het begin van de 2de eeuw. De nederzetting kon niet worden opgegraven, maar duidt wel aan dat ook Romeinse sporen in de nabijheid van het projectgebied aanwezig zijn (DESCHIETER *et al.* 2000: 216-217).

Iets verder, ongeveer 500m ten NNW van het projectgebied zijn op de site Merelbeke – cultureel centrum (uiteindelijk is dit plan niet gerealiseerd) (Centrale Archeologische Inventaris 133) tijdens proefsleuvenonderzoek enkele opgevulde grachten van postmiddeleeuwse tot subrecente datum.

In een ruimer kader zijn er nog verschillende archeologische vindplaatsen gekend in de gemeente Merelbeke. Het gaat over diverse soorten nederzettingen en begravingen uit verschillende periodes. Het potentieel van de regio op archeologisch gebied is duidelijk. Het projectgebied zelf ligt tussen twee gekende archeologische sites.

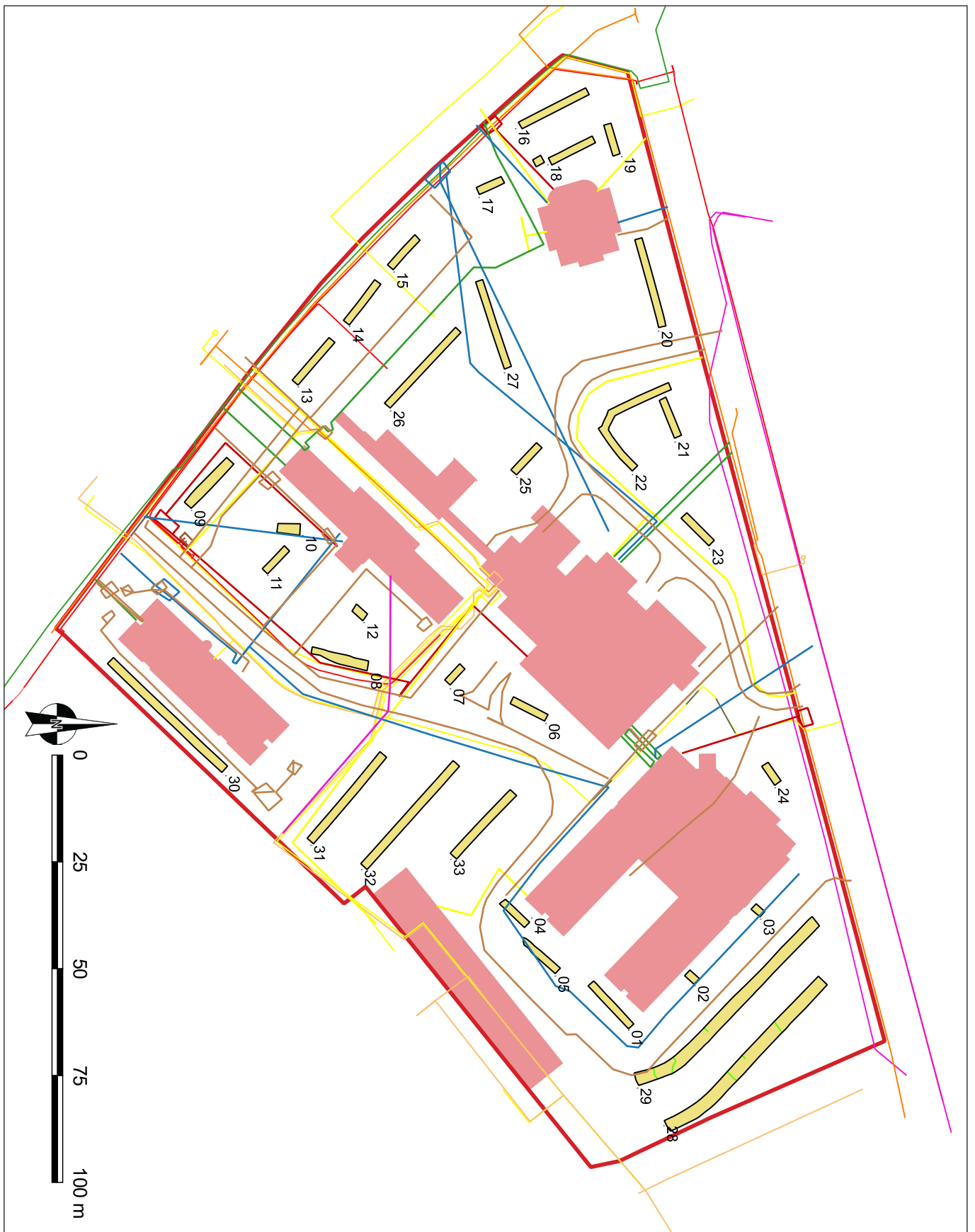
4.3. Historische kaarten en documenten

Het projectgebied ligt aan een kruispunt van twee wegen die al een lange periode in gebruik zijn, waardoor het terrein makkelijk herkenbaar is op de historische kaarten. Voor dit onderzoek zijn de kaarten van Ferraris, Van Der Maelen, Popp en de Atlas der Buurtwegen onderzocht.

Op de kaart van Ferraris, die dateert rond 1777, valt het projectgebied net op twee kaartbladen, waardoor bij georeferentie enkele vervormingen optreden. De percelen zijn in gebruik als landbouwgrond, met enkele grote door bomen omzoomde percelen. In het zuiden komt een perceel voor met meerdere bomen. Tegen het kruispunt, in het noordwesten van het projectgebied komt een gebouw, vermoedelijk een boerderij, voor.

Op de Atlas der Buurtwegen, uit 1840, is het projectgebied eveneens gekarteerd als landbouwgrond. Op de hoek van de Poelstraat en de Kloosterstraat komt nog steeds een gebouw voor, waarschijnlijk op dezelfde plaats als bij de voorgaande kaart van Ferraris. Deze constructie is L-vormig. Dat kan wijzen op een aanbouw op een oorspronkelijk ouder kerngebouw.

Figuur 18: De sleuven met aanduiding van alle leidingen gekend door het bureauonderzoek. Geel en oranje voor elektriciteitsleidingen van lage - en middenspanning, rood voor gas, blauw voor water, bruin voor riolering en roze voor glasvezel

De kaart van Van Der Maelen, daterend van 1846 tot 1854, toont twee gebouwen op dezelfde plaats. Het gaat om een groter L-vormig gebouw en een kleiner bijgebouw. Het terrein is opgedeeld in grote percelen met in het zuiden een strook met bomen, wat overeenkomt met de toestand op de Ferrariskaart.

Op de Poppkaart, van 1846-1879, staan nog steeds twee gebouwen gekarteerd, waarvan een groter L-vormig en een kleiner bijgebouw. De percelering is licht anders, maar dit is de eerste kadasterkaart, dus hoeft deze verandering niet veel te betekenen. De percelen lijken nog steeds in gebruik als landbouwgrond.

Op deze historische kaarten uit de nieuwe en nieuwste tijden – die de situatie van het ancien régime weergeven – valt weinig op te merken behalve dat het grootste deel van het terrein als landbouwgrond in gebruik is. Een klein deel in het zuiden lijkt een boomgaard of anderssoortig perceel met bomen op. In de hoek van de Poelstraat en de Kloosterstraat komt telkens een hoofdgebouw (met later bijgebouw) voor.

In 1859 werd een bakstenen gebouw opgetrokken van de zusters van de congregatie van Sint-Franciscus – ofwel de zusters Maricollen (BROECKAERT & DE POTTER 1867: 60). Vanaf dat moment worden de terreinen gebruikt voor het weeshuis en hospitaal van deze orde. Vanaf 1931 heet dit gebouw het Sint-Camillusgesticht (BOGAERT & VERBEECK 1989). Een tweede gebouw ontstaat later. Het grote, rechthoekige gebouw parallel aan de poelstraat werd begin de jaren 2000 afgebroken (zie infra). Ondertussen was het terrein in gebruik als OCMW-site waarbij stelselmatig nieuwe gebouwen verschenen, vooral vanaf de jaren 1970.

4.4. Verwachte verstoringen

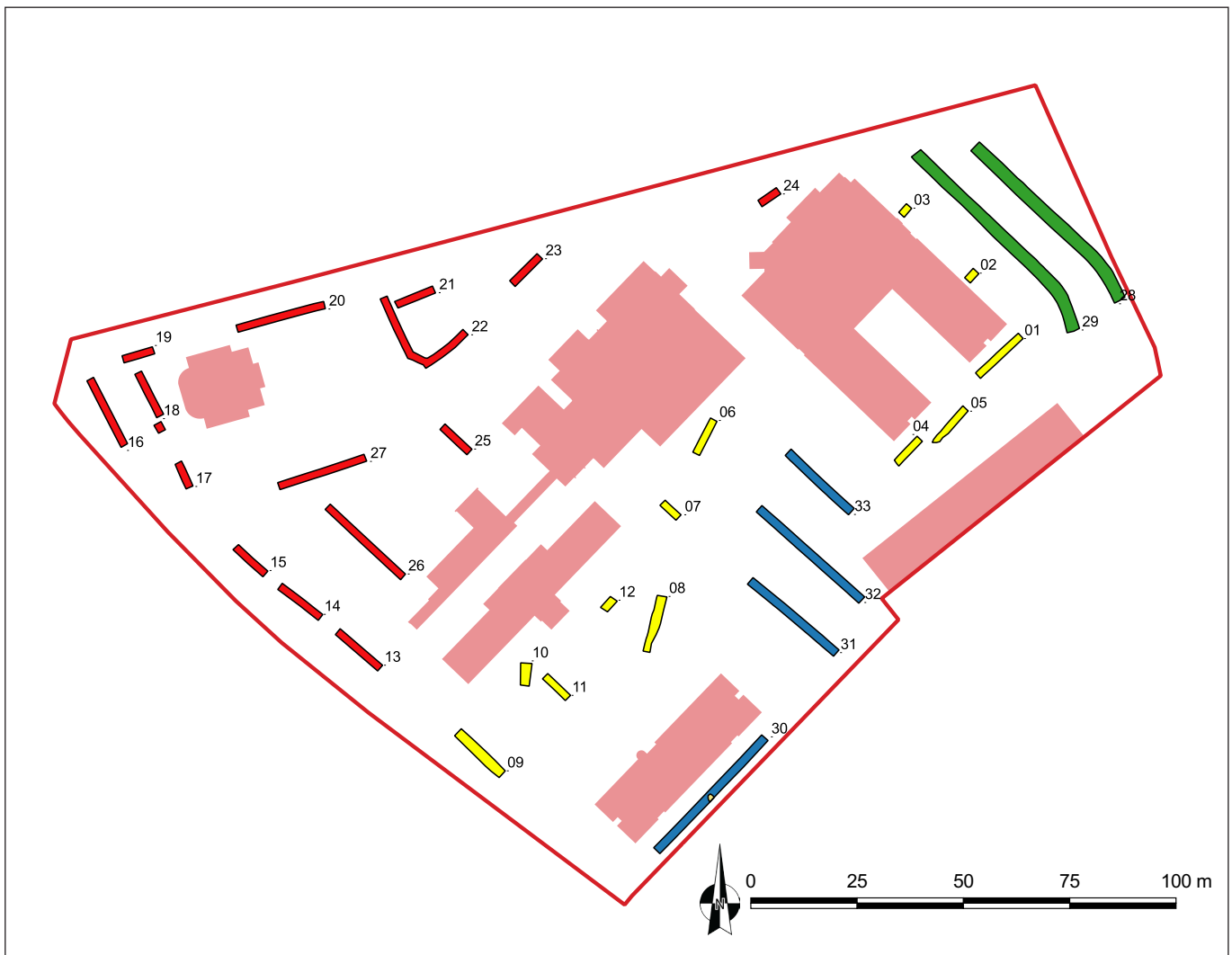
Door het jarenlange gebruik als OCMW-site met verschillende gebouwcomplexen en de daarbij horende inrichting, zijn verschillende zones al verstoord. Vooral de gebouwzones zelf zijn wellicht in verregaande mate verstoord, zeker het centrale grote gebouw dat onderkelderd is. De impact van het oude Sint-Camillusgesticht op de ondergrond is op basis van de bureaustudie niet geheel duidelijk. De oorspronkelijke toestand valt moeilijk te bepalen. Ook de impact van de aangelegde weginfrastructuur is niet duidelijk op basis van de bureaustudie. Afhankelijk hoe deze gefundeerd is, kan ook deze het archeologische bodemarchief beschadigd of zelfs deels vernietigd hebben. De diverse nutsleidingen kunnen eveneens een nefaste invloed gehad hebben. Al deze aspecten vallen moeilijk in te schatten, en moeten in de mate van het mogelijke geverifieerd worden op het terrein, hoewel het huidige gebruik uiteraard niet altijd een diepgaand onderzoek toestaat.

4.5. Bedreigde zones door de herinrichting

Het masterplan van de OCMW-site houdt een volledige herontwikkeling van de site in. Daarbij wordt de bebouwing verschoven naar de straatkant, zowel langs de Poelstraat als langs de Kloosterstraat. In de vrije binnenruimte wordt een parkomgeving gecreëerd met een nieuw dienstencentrum. Enkel het centrale administratiegebouw wordt behouden. Deze verregaande herontwikkeling houdt ook opbraak in van bestaande infrastructuur en opbouw van nieuwe infrastructuur. De impact op het archeologisch bodemarchief is potentieel erg groot. Dergelijke grootschalige werken gaan gepaard met veel grondverzet. In eerste plaats betreft het de nieuwe gebouwen en de directe werfzone, met ook de nieuwe wegen en nutsleidingen. Maar ook minder zichtbare bedreigingen voor het archeologisch patrimonium zijn potentieel aanwezig. De aanleg van parkzones, kan een verandering van de bewaringstoestand inhouden (door afgraving, afdekking, soorten beplanting), waardoor een bewaring niet gegarandeerd is. Bij de ontwikkeling moet rekening gehouden worden met de quasi volledige bedreiging wat betreft archeologie.

4.6. Inplanting proefsleuven en plan van aanpak

Verspreid over het terrein komen heel wat nutsleidingen voor. Het gaat om allerlei aansluitingen voor de verschillende gebouwen op de site, plus allerlei interne nutsleidingen en nutsleidingen die passeren in de buurt van het projectgebied. Alle klassieke nutsleidingen komen voor, erg verspreid over het terrein. Het betreft elektrische leidingen (zowel aansluitingen als een lokaal net voor straatverlichting), aardgasaansluitingen, rioleringen, waterleidingen, glasvezelkabels.

Figuur 19: De sleuven met aanduiding van de 4 fases. De sleuven van fase 1 staan in het geel, rood voor fase 2, groen voor de derde fase en tenslotte blauw voor de sleuven uit de laatste fase

Daarnaast zijn er ook verschillende wegen die in de toelevering van diensten, interne circulatie en noodsituaties voorzien. Er komen ook overal verspreid parkeerstroken voor. Gezien het OCMW-complex in gebruik blijft gedurende en ook na de werken, dient het terreinwerk zo efficiënt mogelijk uitgevoerd te worden. Dit houdt in dat de nutsleidingen ontzien moeten worden, maar ook dat er zo weinig mogelijk bestaande weginfrastructuur kan opgebroken worden. Uiteraard zijn de gebouwen niet toegankelijk voor onderzoek. Maar ook de weginfrastructuur waar circulatie mogelijk moet blijven is niet toegankelijk.

Toch wordt gestreefd naar een gerichte terreincontrole van een deel van het projectgebied, met proefsleuven en (waar dat onmogelijk is) kleinere testputten. Daarbij worden vooral proefsleuven in groenzones aangelegd, aangevuld met parkeerzones. Hierbij wordt gestreefd naar een goed begrip van de bodemopbouw en de impact van alle bouwactiviteit uit het recente verleden. Op basis van de verspreid gelegen proefsleuven zal het mogelijk zijn in te schatten welke zones een potentieel goede bewaringstoestand hebben, en welke niet. Mogelijk aanwezige archeologische sporen zullen ook toelaten na te gaan wat hun aard, verspreiding en bewaring is. De gecombineerde informatie vergaard uit de bureaustudie en het proefsleuvenonderzoek zullen leiden tot een beter inzicht in het archeologisch potentieel van de site en een gericht advies met betrekking tot mogelijk vervolgonderzoek mogelijk maken.

Figuur 20: Johan legt een sleuf aan op een kleine strook gras tussen struiken en bomen

5. Proefsleuvenonderzoek

5.1. Tijds kader

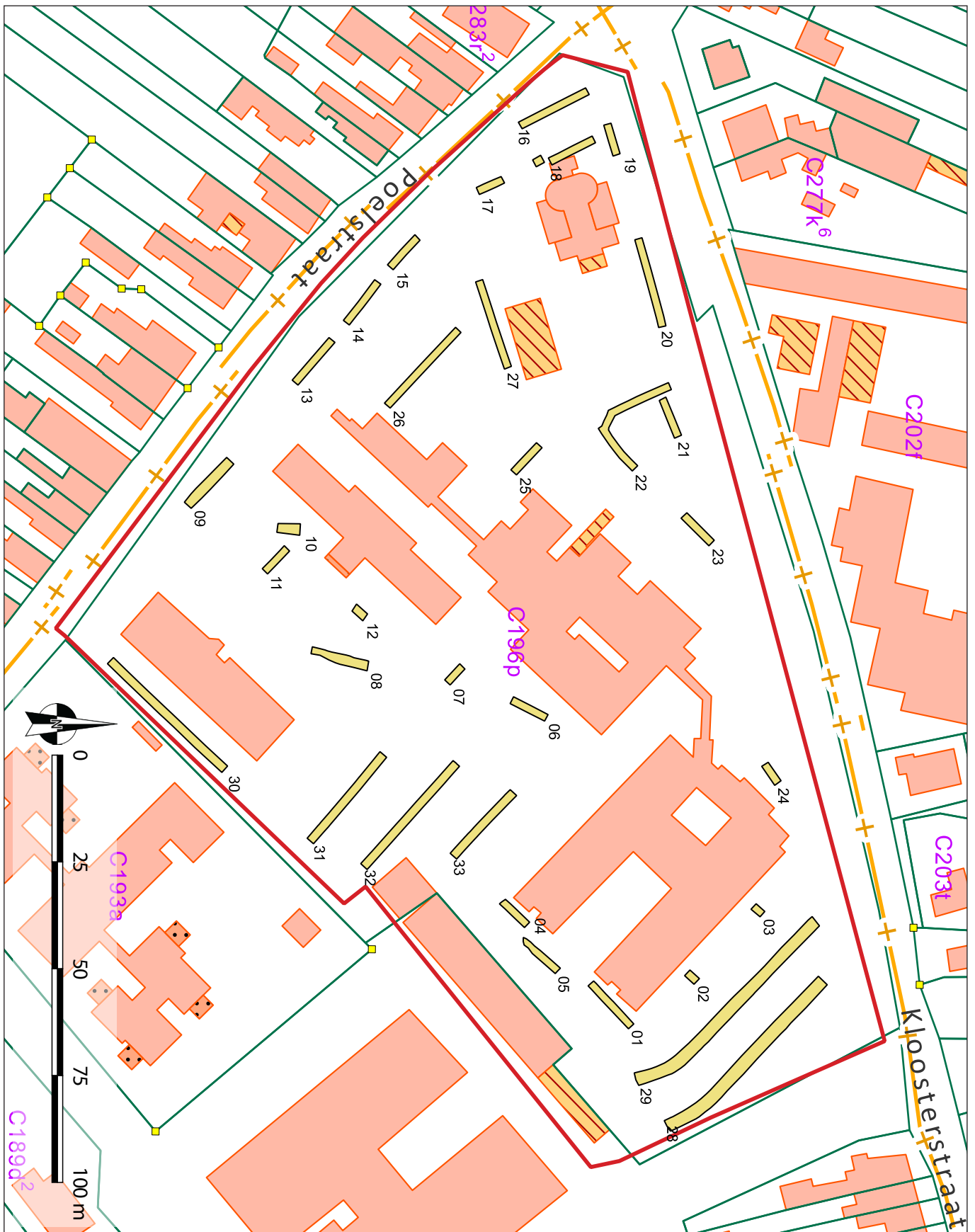
De bureaustudie resulteerde ook in een plan van alle te verwachten nutsleidingen die op het terrein zijn ingeplant. Op basis hiervan (en in combinatie met de wel toegankelijke stukken terrein) werd er een sleuvenplan opgesteld. Het terreinwerk voor het archeologisch vooronderzoek op de site van het OCMW in Merelbeke werd opgedeeld in vier fasen. Zo kon de hinder voor de bewoners en gebruikers tot een minimum beperkt worden, en was er steeds voldoende tijd om de aangelegde sleuven en opgebroken parkeerstroken terug te dichten en herstellen.

Het terreinteam bestond uit projectleider Johan Hoorne, die werd bijgestaan door Nele Heynssens. Het machinale werk (voorbereiding, archeologisch graafwerk en herstel) werd uitgevoerd door kraanfirma De Pourcq. Fase 1 betrof enkele kleinere proefsleuven (01 tot en met 12) rond het administratief centrum en rond de Zilverberk. Deze fase werd uitgevoerd op maandag 16 november. Tijdens fase 2, die werd uitgevoerd op donderdag 19 november, werden sleuf 13 tot en met sleuf 27 gegraven aan de Poelstraat, rond het clubhuis voor senioren en aan de voorzijde van het Lindeken, aan de Kloosterstraat. Tijdens deze fase beschreef Raph De Brant de bodemprofielen en stond het team bij. De parking in het noordoosten werd tijdens fase 3 onderzocht, op dinsdag 1 en woensdag 2 december. Op beide dagen werd er telkens één proefsleuf aangelegd en aansluitend terug gedicht (sleuf 28 en 29). De laatste fase werd uitgevoerd op maandag 7 december. Tijdens deze fase werd het grasveld en de strook ten zuidoosten van de residentie Molenhoek onderzocht met vier sleuven (30 tot en met 33). De verwerking werd uitgevoerd door Johan Hoorne en Nele Heynssens en startte op vrijdag 12 december. Op 18 december werd de rapportage afgerond.

5.2. Methodologie

Bij een klassiek archeologisch proefsleuvenonderzoek dient 10% van de totale oppervlakte van het projectgebied onderzocht te worden door regelmatig ingeplante proefsleuven, met onderlinge tussenafstand van 15m as op as. Daarbij worden nog enkele kijkvensters aangelegd, zodat bij het vooronderzoek het totale onderzochte deel van het terrein 12,5% zou bedragen. In praktijk bleek deze werkwijze uiteraard niet haalbaar voor de terreinen rond het OCMW in Merelbeke, wat al in de Bijzondere Voorschriften werd geanticipeerd, waardoor geen percentages werden opgelegd. Het terrein is immers in gebruik als OCMW met bijhorende gebouwen, wegenis, parkeerstroken, groenzones. Vooral ook de talrijke nutsleidingen dicteerden waar geen proefsleuven konden komen. Waar mogelijk werden (soms kleine) sleuven aangelegd

Figuur 21: Het plangebied geprojecteerd op de kadastrale kaart. De aanwezige gebouwen op het terrein staan in rood aangeduid, de aangelegde proefsleuven staan in het geel afgebeeld

Figuur 22: Het plangebied met bodemprofielen in het rood en alle sporen aangeduid. Wit voor recente verstoringen, grijs voor oudere sporen en gele vulling voor de natuurlijke sporen

Figuren 23-25: Bodemprofielen verspreid over het projectgebied. Links de afgetopte bodem in sleuf 4, centraal de afgegraven bodem in sleuf 28 en rechts de redelijk intacte bodem in sleuf 14.

in de groenstroken en onder parkeerplaatsen. Deze keuzes werden voornamelijk gemaakt op basis van de bureaustudie. Op het terrein bleken in een aantal gevallen afwijkingen voor te komen (bijvoorbeeld in de ligging van nutsleidingen), waardoor vooral pragmatisch werd gewerkt. In de noordoostelijke hoek werd een deel van de geasfalteerde parking uitgefreesd om het onderzoek te kunnen uitvoeren. Hier werden de sleuven 3m breed aangelegd. De andere parkeerstroken bestonden uit klinkers die werden opgebroken. De enige regelmatig ingeplante sleuven werden aangelegd op het grasveld, centraal aan de zuidoostelijke zijde van het projectgebied. De andere proefsleuven werden in kleinere groenzones aangelegd.

In totaal zijn 33 sleuven of proefputten gegraven. Met een GPS-toestel werden alle sleuven uitgezet op terrein en de locaties van de nutsleidingen aangeduid, zodat deze zeker gevrijwaard bleven. De oriëntatie van de sleuven hangt af van de beschikbare plaats en varieert over het hele projectgebied. De gebouwen beslaan een oppervlakte van 5405,73m², maar de totale niet toegankelijke gebied ligt vele malen hoger. De totale oppervlakte die met de sleuven werd onderzocht is 1088m². Tegenover de toegankelijke oppervlakte is er toch 3,96% van het terrein al onderzocht. Op basis hiervan en in combinatie met de bureaustudie, is een onderbouwbaar inschatting mogelijk.

Het type kraan dat gebruikt werd om de sleuven aan te leggen, varieerde per onderzoeksfase. Er werd rekening mee gehouden dat de kraan tijdens het onderzoek vaak over geasfalteerde wegen moest rijden. Er kon niet altijd een kraanbak van 2m breed gebruikt worden, omdat niet alle types kranen deze kunnen hanteren. Tijdens fase 1 werd er een bandenkraan van 16ton gebruikt, met een tandeloze bak van 1,8m breed. Bij fase 2 was er een kleiner model rupskraan aanwezig (8,5ton) ook met tandeloze bak van 1,8m breed. Bij fase 3, op de geasfalteerde parking was er een bandenkraan aanwezig met een kraanbak van 1,8m breed (maar werden hiermee wel proefsleuven van 3m breed aangelegd). Enkel op fase 4, op één aansluitend stuk gras, werd er een rupskraan van 21ton met 2m brede tandeloze bak gebruikt. Tijdens het onderzoek werd de kraan door de archeologen begeleid om de correcte diepte te bepalen. Alle aangetroffen sporen, zijn door de archeologen opgeschaafd, gefotografeerd, opgemeten met het GPS-toestel en tijdens de verwerking beschreven in een digitale database. De sporen kregen een uniek nummer bestaande uit het sleufnummer (01 tot en met 33), en een volgnummer (01, 02, ...). In 15 sleuven werden er manueel één of meerdere bodemprofielen aangelegd. Daarbij is over 1m het profiel van de proefsleuf opgeschoond en soms iets dieper uitgegraven. Op die manier kan er een inzicht verkregen worden over de opbouw van de bodem. Al deze profielen werden ingemeten met de GPS en gefotografeerd. Raph De Brant beschreef enkele bodemkundige profielen. De wanden van de sleuven en kijkvensters werden opgemeten met het GPS-toestel, alsook de hoogtes van het maaiveld en het archeologisch aangelegde vlak. Een beperkt aantal

Figuur 26: Referentie profiel BP01 in sleuf 22

Figuur 27: Het enige natuurlijke spoor 3007 rechts in de sleuf

sporen werd tijdens het onderzoek gecoupeerd, om al een duidelijker beeld te verkrijgen. De vondsten zijn bewaard in gripzakjes en voorzien van de projectcode (MER-POE-15) en het spoornummer. Na het aanleggen van de proefsleuven werden deze meestal doorlopen met een metaaldetector en gecontroleerd op metaalvondsten, zonder relevant resultaat.

Tijdens de verwerking werd een algemeen grondplan opgemaakt met de resultaten, op basis van opmetingen op het terrein. Alle foto's zijn geordend en benoemd. De database met lijsten van de sporen, het materiaal en de sleuven werd afgewerkt. Van alle sleuven werden Harrismatrices opgesteld, met de onderlinge relaties tussen de aangetroffen sporen. De vondsten werden gewassen, gefotografeerd en in de database ingevoerd. Alle resultaten zijn gebundeld in dit rapport.

5.3. Resultaten

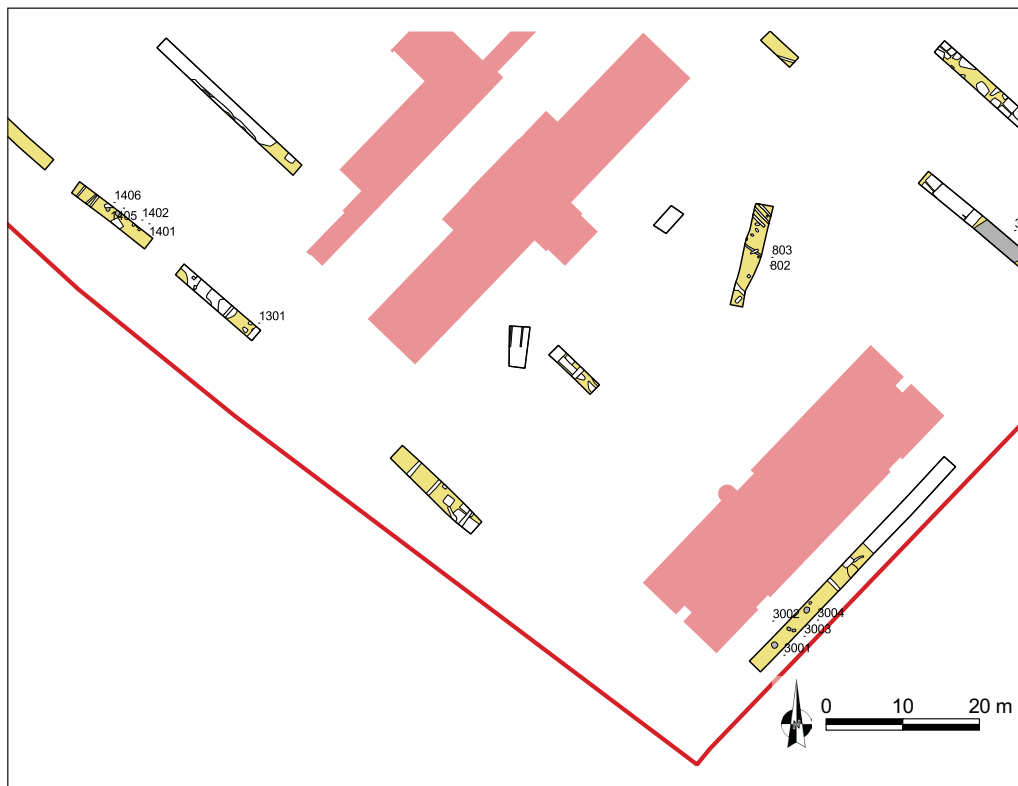
Bij het archeologisch vooronderzoek op de terreinen rond het OCMW Merelbeke werden in totaal 261 sporen aangesneden. Dit betreft voornamelijk grondsporen, er werden slechts in een uitzonderlijk geval muurresten herkend, dan nog in afgebroken en ineengeklapte toestand. De grondsporen zijn voor een groot deel te interpreteren als recente sporen (ofwel verstoringen) zoals recente kuilen en nutsleidingen, maar er werden ook sporen herkend uit oudere periodes. Hieronder worden eerst de bodemkundige vaststellingen en natuurlijke sporen besproken. Daarna worden de sporen van antropogene aard besproken per periode.

5.3.1. BODEMKUNDIGE EN NATUURLIJKE SPOREN

Bodemkundig valt het projectgebied in twee types. De westelijke zone, richting Poelstraat en Kloosterstraat, is gekarteerd als bebouwde zone (OB). De rest van het perceel is gekend als droge zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Zbc(h)). Geografisch gezien valt het onderzoeksgebied in de zandstreek.

Het was niet in alle sleuven mogelijk om een bodemprofiel aan te leggen, om de toekomstige stabiliteit van de heraanleg niet te ondermijnen. Het bodemprofiel dat in sleuf 22 als referentieprofiel werd geregistreerd, toont geen ongeschonden bodemopbouw, wat overigens het geval is op de meeste bodems. Bovenaan bevindt zich een opgehoord pakket van homogeen bruin zand en veel plantenwortels. Daaronder bevindt zich een heterogene laag van ongeveer 0,13 m dik, lichtbruin tot bruin van kleur. Een deel van de oude ploeglaag bevindt zich hieronder. Deze is 0,19m dik, en is donkerbruin tot zwart van kleur. De bovenkant van de ploeglaag is ooit afgegraven, gezien de scherpe overgang naar de C-horizont eronder. In het bodemprofiel lijken zelfs schopsporen te herkennen. De moederbodem is lichtbruin, beige zand dat hier tot 0,74 m onder het maaiveld kon worden waargenomen.

Figuur 28: Detail van het grondplan aan de zuidelijke hoek

De bevinding dat de bodem door de eeuwen heen te lijden heeft gehad onder activiteit op het terrein, kan ook in de profielen uit andere sleuven bevestigd worden. De bodem is op vele plaatsen afgetopt, afgegraven, opgehoogd of verstoord. Enkele voorbeelden zijn het profiel in sleuf 28, waar de bodem tot in de moederbodem afgegraven is, en opnieuw opgehoogd. In sleuf 4 lag de moederbodem zeer ondiep onder het oppervlak (slechts 0,10 m), maar lijkt de overgang van de ploeglaag naar de C horizont nog intact. Een deel van de ploeglaag is hier dus weggegraven. In sleuf 14 en 15, die aan de zijde van de poelstraat liggen, lijkt de bodem het meest intact.

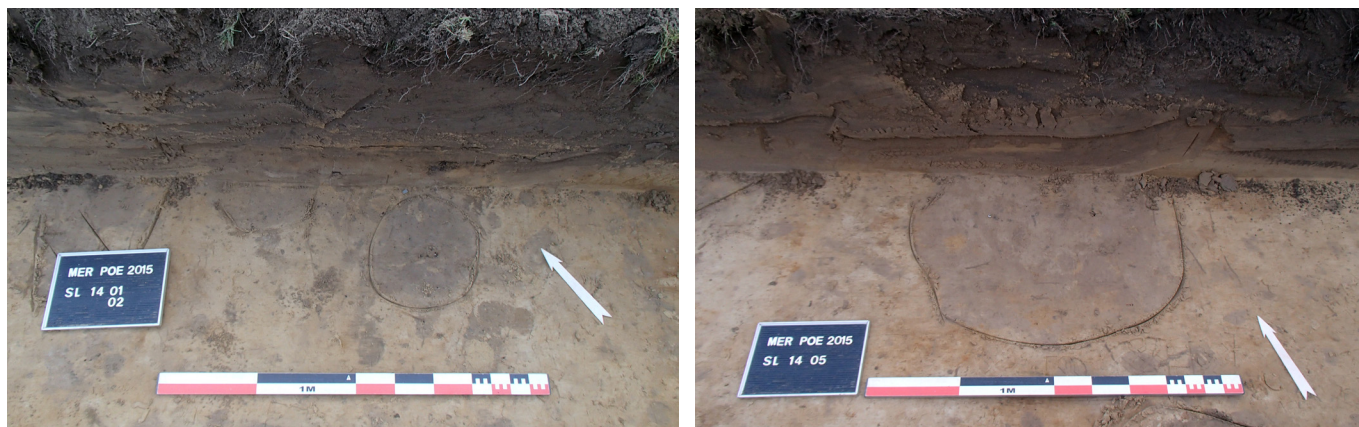
Bij het aanleggen van sleuf 28 en 29, die onder een geasfalteerde parking lagen, komen er beperkt enkele zones voor die blauw verkleurd zijn. Dit is het gevolg van reductieprocessen die optreden door een tekort aan zuurstof in de bodem (door afdekking met een asfaltlaag bijvoorbeeld). In beide sleuven komt ook een strook voor die harder en bruiner is dan de omliggende moederbodem, en mogelijk ooit al eens afgegraven geweest is, vermoedelijk tijdens de aanleg van de parking.

Hoewel er in de meeste sleuven geen of weinig natuurlijke bodemopbouw meer aanwezig is, is er toch een vrij goede bewaring van de aanwezige sporen. De recente vergravingen en andere kunstmatige bodemactiviteiten lijken zich vooral boven de overgang van B- naar C-horizont af te spelen.

Het enige natuurlijke spoor dat werd aangesneden tijdens het vooronderzoek is spoor 3007 dat zich centraal in sleuf 30 bevond. Het ovale spoor heeft een lichtbruine, beige zandig vulling en is minstens 1,26 op 1,50m groot. Mogelijk is dit een windval of is de verkleuring het gevolg van bodemkundige processen.

5.3.2. ANTROPOGENE SPOREN

De aangetroffen grondsporen zijn de verkleuringen die ontstaan in de bodem wanneer een door de mens uitgegraven kuil, gracht of weg terug opgevuld raakt, al dan niet geleidelijk of door toedoen van de mens. De nieuwe vulling van dit soort kuilen blijft herkenbaar in de bodem, doordat ze een andere textuur en kleur heeft dan de omringende, onveranderde moederbodem. De sporen die zijn aangetroffen, zijn in verschillende periodes te plaatsen en worden hieronder chronologisch besproken.

Figuur 29 en 30: Ongedateerde sporen in sleuf 14. Links spoor 1401 en 1402, rechts spoor 1405

Figuur 31: De coupe op spoor 1405

ONGEDATEERDE SPOREN

In proefsleuf 14 werden vier paalsporen of kleine kuilen aangetroffen. Het gaat om sporen 1401, 1402, 1405, 1406 die in het vlak afgerond rechthoekig zijn. De vulling is donkergrijs tot grijsbruin en lijkt uitgeloozd. Sporen 1401 en 1405 zijn gecoupeerd, waarbij bleek dat het om ondiepe, slecht bewaarde sporen gaat. Uit de vulling werden geen vondsten gerecupereerd.

Ook in sleuf 13 komt een mogelijk spoor voor, hoewel dit oversneden wordt door een recente leidingsleuf. In het vlak is het spoor minstens 0,13 op 0,42m groot met een donkergrijze vulling. Uit de vulling werd een fragment hard gebakken, gereduceerd aardewerk gerecupereerd van een ongekende vorm die niet verder dateerbaar is. Deze ongedateerde sporen komen voor langs de Poelstraat, maar zijn niet erg goed bewaard en zijn evenmin dateerbaar.

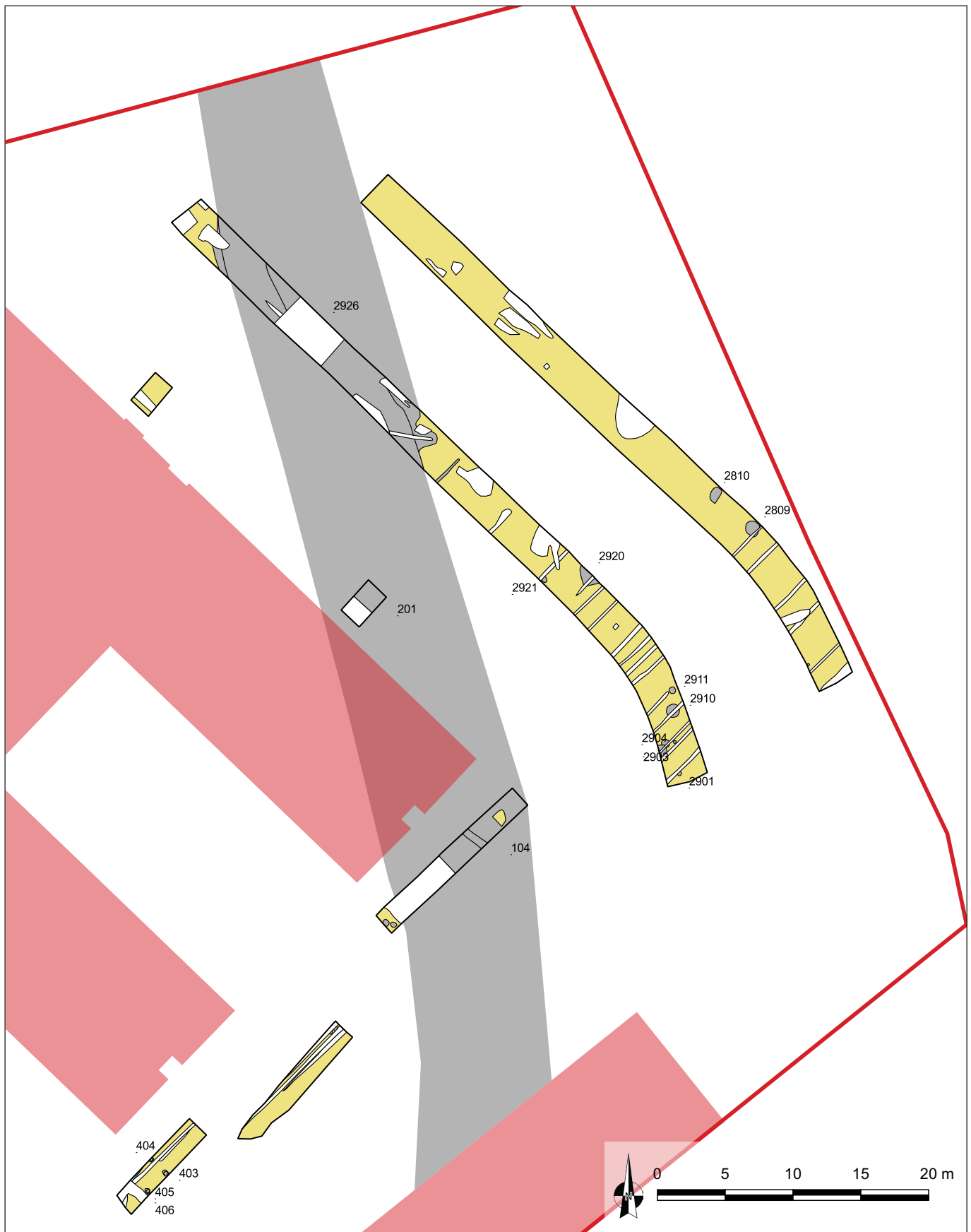
MIDDELEEUWSE PERIODE

Verspreid over het terrein, vooral in het zuidoosten, het oosten en het noorden bevinden zich sporen die op basis van hun aflijning, vulling en in beperkt aantal gevallen zelfs vondsten te determineren zijn als 'oud'. Vergelijkbare sporen lijken op beter gedateerde (en al opgegraven) sites met gelijkaardige bodems in de middeleeuwen te dateren. Gezien het voorkomen van een middeleeuwse site vlakbij, is het zeer plausibel dat deze sporen een indicatie zijn van het doorlopen van deze vindplaats. De sporen zijn divers van aard en komen voor in proefsleuven 1, 2, 4, 5, 8, 28, 29, 30, 31 en 33.

Figuur 32: Detail van de oostelijke zijde van het projectgebied met middeleeuwse sporen

Het grootste aangetroffen spoor, dat over verschillende proefsleuven heen te volgen is, bevindt zich in het uiterste oostelijke deel van het projectgebied. Dit spoor werd voor het eerst aangesneden in proefsleuf 01 (spoor 0104), terug in testput 02 (spoor 0201), en vooral in proefsleuf 29 (spoor 2926). Het betreft een lange lineair structuur met een NNO-ZZW oriëntatie die over een lengte van 52m kon vastgesteld worden. In sleuf 29 viel de breedte van deze donkergrijs tot bruine zandige structuur te bepalen op ongeveer 13m. In het vlak zijn meerdere lagen aanwezig: langs de buitenzijden een lichtere band (lichtgrijs tot beige), met soms enkele amorphe lichtgrijze uitlopers, en centraal een donkerder grijs tot bruin pakket. In het verlengde van dit lineair spoor richting zuiden is tijdens de opgraving van Merelbeke – Caritas een soortgelijke structuur aangetroffen die is geïnterpreteerd als weg, en te dateren is vanaf de vroege middeleeuwen met een opvulling in de 10de eeuw. Gezien deze sporen in elkaars verlengde liggen, gaat het wellicht om dezelfde structuur. Uit spoor 0104 werden 4 aardewerkfragmenten (32 g), 2 fragmenten dakpan (177g), 2 kleine fragmenten zandsteen (49g) en 1 metalen object (59g) gerecupereerd. De scherven bestaan uit 3 wandscherven en 1 lensbodem, vervaardigd in een grijs, gereduceerd gedraaid aardewerk met een (grove) zandvershraling. Het type bodem in combinatie met het type aardewerk komt vooral voor in de latere fasen van de vroege middeleeuwen.

Figuur 33: Het plangebied met bodemprofielen in het rood en alle sporen aangeduid. Wit voor recente verstoringen, grijs voor oudere sporen en gele vulling voor de natuurlijke sporen

Figuur 34: De vulling van de weg in sleuf 2

Figuur 35: Het tracé van de weg in sleuf 1

Figuur 36: Het verloop van het wegtracé in sleuf 29 waar de volledige breedte kon worden bepaald

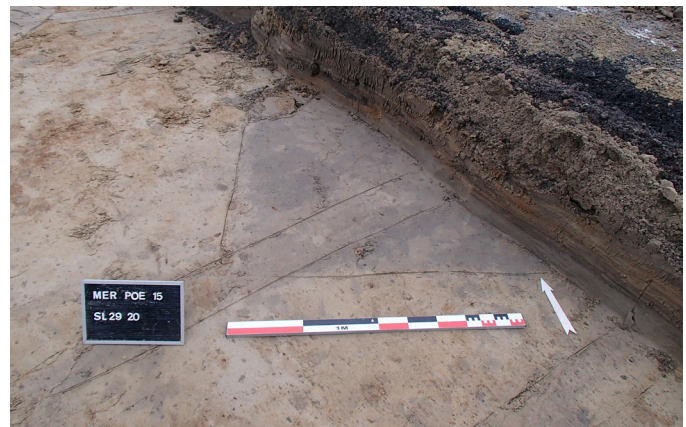
Figuur 37: Een selectie van de vondsten uit 0104

Figuur 38: Mogelijke paal 2809 uit sleuf 28

Figuur 39: Groep sporen aan het begin van sleuf 29

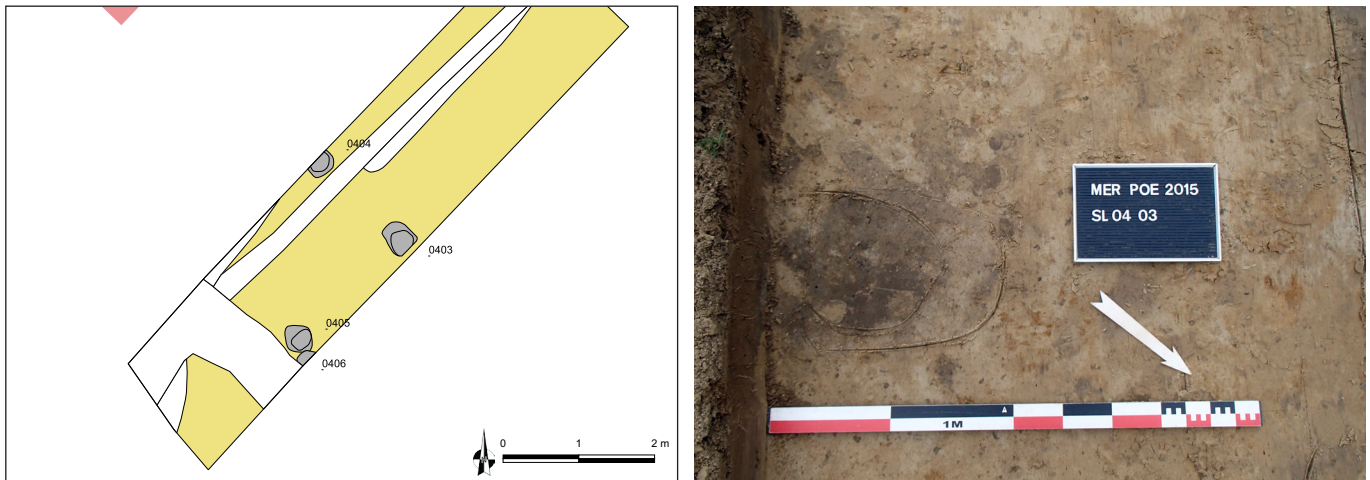
Figuur 40: Groot spoor 2920 in sleuf 29

De structuur wordt in een aantal gevallen oversneden door recentere sporen ofwel verstoringen, maar in sleuf 1 ook door een greppel (0105) die 0,55m breed is en een beige tot bruinigrijze vulling heeft met een NW-ZO oriëntatie. De bewaring van de weg lijkt zeker onder het parkeerterrein behoorlijk goed te zijn.

Langs weerszijden van dit lineaire spoor komen verschillende nederzettingssporen voor. Ten oosten werden tijdens fase 3 van het terreinonderzoek 10 mogelijk middeleeuwse sporen aangetroffen in proefsleuven 28 en 29. In proefsleuf 29 gaat het om twee grotere paalsporen of kuilen. Spoor 2809 is ovaal tot afgerond rechthoekig in het vlak met een afmeting van 1,16 op 1,05m. De vulling is donkergrijs tot lichtbruin. Spoor 2810 ligt ongeveer 3,75m ten noordwesten en is een afgeronde rechthoek van 1,10 op 0,70m. De vulling is grijs tot lichtbruin zand. Er werden geen vondsten uit gerecupereerd, maar gezien de vulling en aflijning lijken deze sporen erg op het lineaire spoor. Indien dit grote paalsporen zijn, is het mogelijk dat er (ook al gezien de tussenafstand) net een gebouwplattegrond is aangesneden. Het kan evenwel om twee kuilen gaan.

In proefsleuf 29 bestaat een grotere variëteit aan sporen: een greppel, zowel kleine, als grote paalsporen en een grotere kuil of andere structuur. In het zuiden van de sleuf ligt een concentratie van vier grotere paalsporen en twee kleine exemplaren, die oversneden worden door enkele jongere ploegvoren. Spoor 2903 is minstens 0,58 op 0,96m groot, spoor 2904 0,56 op 0,56m, spoor 2910 0,98 op 0,95 (dit spoor ligt wel in een licht blauw verkleurde bodem, gereduceerde grond), spoor 2911 0,50 op 0,47 (zelfde opmerking als bij 2911). Al deze sporen zijn afgerond rechthoekig tot ovaal met een (donker) bruine tot donkergrijze, zandige vulling. Paalsporen 2901 en 2907 zijn rond tot ovaal en maximaal 0,3m in doorsnede. Deze sporen liggen op het eerste zicht niet in verband, maar de plaatselijk vrij hoge densiteit wijst wel op de aanwezigheid van een vermoedelijke bewoningskern. Iets ten noorden ligt

Figuur 41 en 42: Boven links de mogelijke bouwstructuur die in sleuf 4 werd aangetroffen in grondvlak en boven rechts een detailfoto van spoor 0403

Figuur 43: Een foto van de mogelijke bouwconstructie in sleuf 4

spoor 2920 met vlak er bij kleine paal 2921. Spoor 2920 is slechts ten dele aangesneden, lijkt in het grondvlak een rechthoek met afgeronde hoeken en heeft een NNO-ZZW oriëntie. Het spoor meet minstens 1,57 op minstens 1,17m en heeft een grijze tot donkergrijze, zandige vulling. Het kan gaan om een grote rechthoekige kuil, ofwel – gezien de mogelijkheid van een (vroeg-)middeleeuwse nederzetting – om een mogelijke hutkom. Dit is een rechthoekige overdekte structuur met ingegraven bodem, waarvan er op Merelbeke – Caritas ook aantal van zijn aangetroffen. Een laatste spoor in proefsleuf 29 is greppel 2925, die vlakbij het lineaire spoor voorkomt en NO-ZW georiënteerd is.

Ook ten westen van het lineaire spoor, wat meer richting zuiden, liggen diverse nederzettingssporen. In proefsleuf 1 liggen twee kleine paalsporen. Sporen 0101 en 0102 zijn beide ovaal in het vlak en meten respectievelijk 0,52 op 0,46m en 0,47 op 0,38m. De vulling is lichtbruin tot grijs zand. Zo'n 8,5m ten zuidwesten van deze sporen liggen in proefsleuf 5 nog twee bijkomende palen, die wel oversneden worden door recentere greppels. Ze zijn beide ovaal in het vlak met een lichtbruine vulling. Spoor 0502 meet 0,27 op 0,20m; spoor 0503 0,30 op minstens 0,12m.

Nogmaals een tiental meter ten zuidwesten van deze sporen zijn in proefsleuf 4 enkele paalsporen die mogelijk in verband staan gedocumenteerd. Sporen 0403, 0404 en 0405 liggen in een rechthoekige configuratie van 2,20 op 1,75m groot. Een vierde paal ontbreekt, maar dit kan liggen aan de recente greppel of de ligging buiten de proefsleuf. In het vlak zijn de

palen erg vergelijkbaar qua grootte en vorm. Het gaat om afgeronde rechthoeken van ongeveer 0,40 op 0,30m. In deze palen is telkens een donkere kern aanwezig in de anders donkerbruin tot grijze vulling, dit kan de oorspronkelijke paalkern zijn. De rechthoekige configuratie wijst wellicht op de aanwezigheid van een constructie. Dit kan bijvoorbeeld een vierpalige spieker (ofwel opslagschuurtje) zijn, maar deze rechthoek kan ook tot een grotere gebouwplattegrond behoren. Spoor 0405 (de meest zuidelijke paal), is mogelijk deels herzet of hersteld met de aanwezigheid van een bijkomende paal 0406 vlakbij.

Het meest (noord)westelijke spoor ligt in sleuf 8. Deze greppel 0803 is WNW-OZO gelegen, is 0,35m breed en kon over een lengte van 2,61m gevolgd worden. Op basis van de uitgeloopte heterogeen bruine, tot donkerbruine vulling lijkt ook dit een mogelijk oud spoor, hoewel een datering erg moeilijk is. Op 0,10m ten zuidwesten van deze greppel ligt spoor 0802, dat een ronde oranje tot lichtbruine vlek is met een diameter van 0,21m. Mogelijk betreft het de ondiepe restanten van *in situ* verhitte. Een datering is evenmin mogelijk.

Figuur 44 en 45: Spoor 0802 en 0803 in sleuf 8

Figuur 46: De middeleeuwse sporen in het begin van sleuf 30

Figuur 47: Paalspoor 3001

Figuur 48: Sporen 3002 en 3003 in sleuf 30

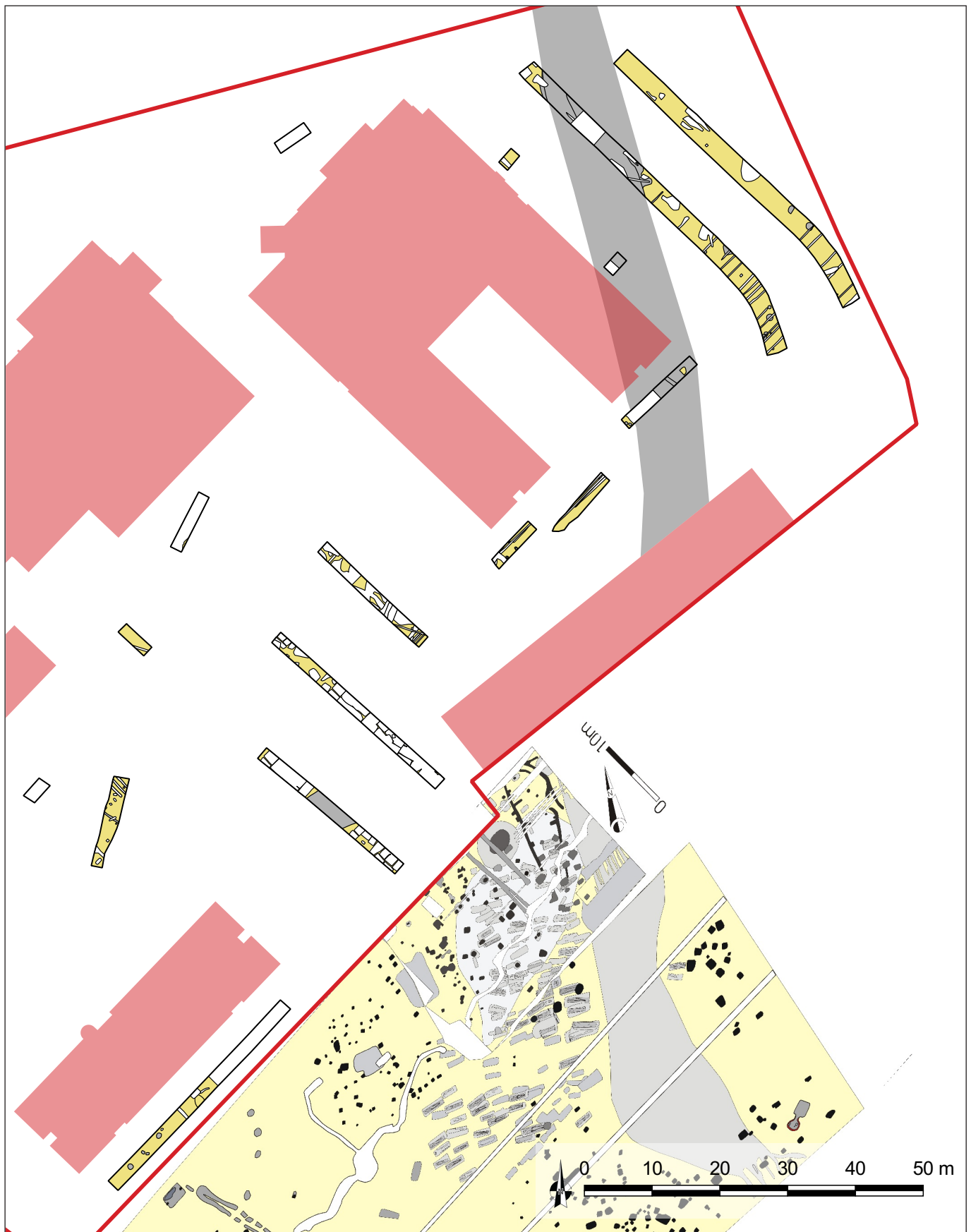
Figuur 49 en 50: Boven links spoor 3111 en boven rechts paalspoor 3301 in sleuf 33

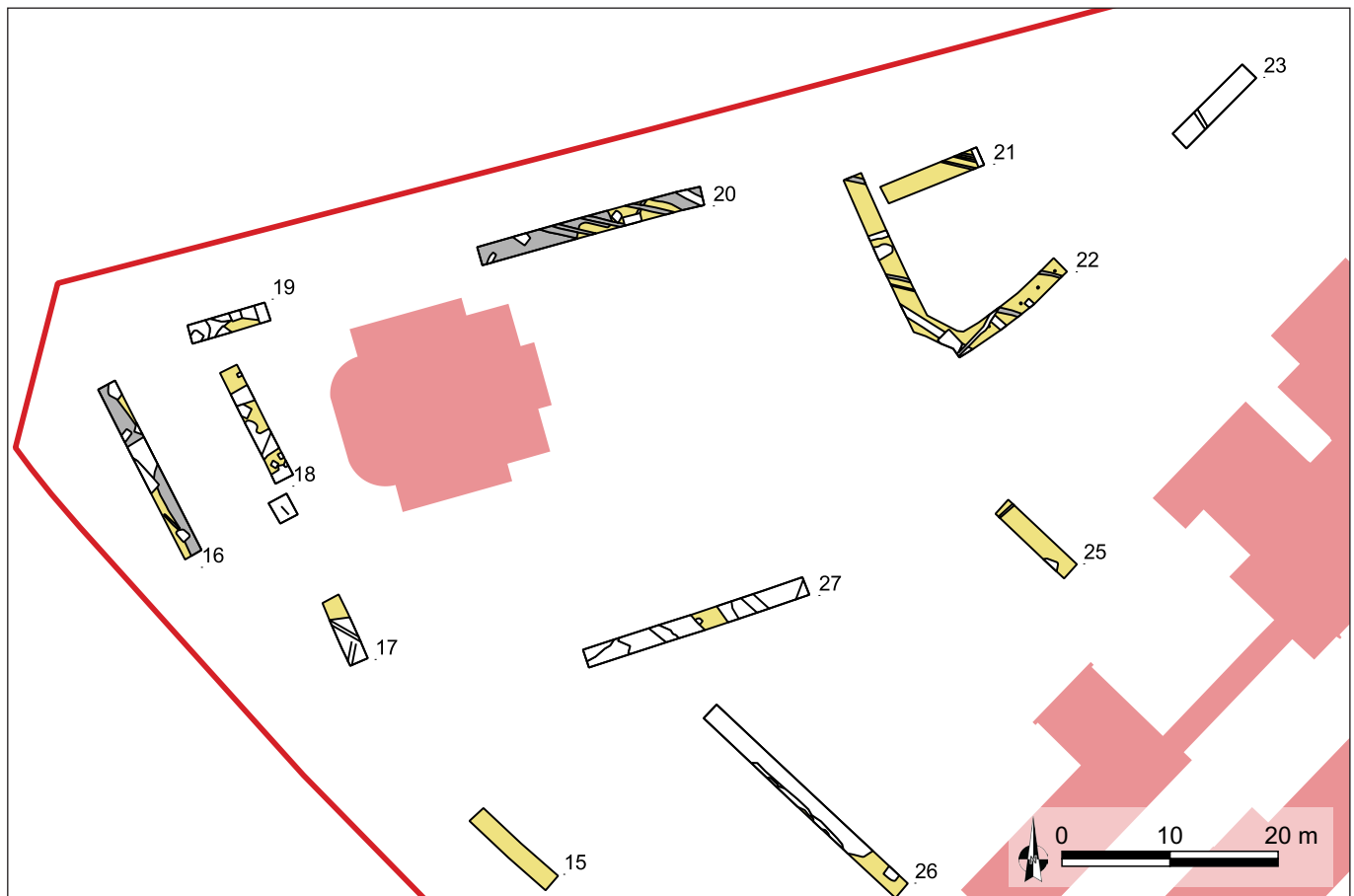
Figuur 51: Spoor 3111 vanuit sleuf 31

Iets zuidelijker bevinden zich in proefsleuf 30, gelegen tussen de huidige residentie Molenhoek en de opgraving van Merelbeke – Caritas vier duidelijke paalsporen. Spoor 3001 is ovaal in het vlak en meet 0,81 op 0,76m. De paal heeft een donkerbruine tot donkergrijze, heterogene zandige vulling. Op 2,3m ten noordoosten hiervan liggen spoor 3002 en 3003 vlak bij elkaar. Het gaat om afgeronde rechthoeken in het vlak van 0,52 op 0,40m en 0,47 en 0,34m groot, met een donkergrijze tot bruine vulling. Nogmaals 2,75m richting noordoosten ligt grote paal 3004. Deze meet in het vlak 0,81 op 0,71m en is eveneens afgerond rechthoekig met een bruine tot donkergrijze vulling. Er zijn geen vondsten gerecupereerd uit deze sporen, maar vlak ernaast situeren zich vergelijkbare paalsporen op de opgraving van Merelbeke – Caritas. Deze sporen sluiten hier duidelijk op aan. De noordoostelijke helft van proefsleuf 30 is ernstig verstoord, mogelijk tijdens de aanleg van het nabijgelegen gebouw of de nutsleidingen die er mee te maken hebben.

Centraal tussen deze bovenstaande sporen ligt het grasplein, waar tijdens fase 4 drie proefsleuven zijn getrokken. Deze sleuven vertonen heel wat (sub)recente zandwinningskuilen (zie infra). Toch werd in sleuf 31 een erg groot spoor aangesneden. Spoor 3111 vertoont vormelijke overeenkomsten met lineair spoor 2926 met dezelfde grijzige opvulling en diffuse aflijning. De structuur is minstens de breedte van een proefsleuf groot en minstens 6,63m breed. In zoverre het mogelijk is dit te determineren, lijkt het spoor een NO-ZW tot ONO-WZW oriëntatie te vertonen. In de aangrenzende proefsleuven werd ze echter niet meer aangetroffen. Opmerkelijk is dat de zandwinningskuilen deze structuur mijden, mogelijk is dit intentioneel. Misschien was bij het graven van de zandwinningskuilen men specifiek op zoek naar geel zand, en heeft men de grijze vulling links laten liggen als het werd aangetroffen. De interpretatie van dit antropogeen spoor is moeilijk: het kan gaan om een stuk wegtraject, maar zeker ook

Figuur 52: Een detail van de middeleeuwse zone in het oosten van het plangebied met het grondplan van de opgraving van Merelbeke - Caritas

Figuur 53: Een detail van de noordwestelijke hoek van het projectgebied waar sporen uit de nieuwe en nieuwste tijden voorkomen

om een grachtfragment. Evenmin kan uitgesloten worden dat het gaat om een waterput of drenkpoel. Dat deze grote structuur gevrijwaard bleef van de anders erg ingrijpende verstoring van zandwinning, schept perspectieven naar andere grote, antropogene sporen.

Meer oostwaarts bevindt zich tussen enkele recente verstoringen paalspoor 3301 dat wordt oversneden door een greppel. De kleine paal meet 0,35 op minstens 0,24m en vertoont een lichtbeige tot lichtbruine vulling. Deze vondst toont aan dat tussen de verstoringen in ook nog andere nederzettingssporen bewaard kunnen zijn.

Tijdens dit vooronderzoek zijn duidelijke aanwijzingen gevonden voor een middeleeuwse occupatie. Het betreft het doorlopen van de lineaire structuur die eveneens was aangetroffen op Merelbeke – Caritas. Deze sporen zijn mogelijk te interpreteren als weg met een ruwweg N-Z verloop. En een aanleg in de vroege middeleeuwen en opvulling in de 10de eeuw. Op basis van de (schaarse) vondsten lijkt voor spoor 0104 een datering in de Karolingische periode aangewezen, wat hiermee overeenkomt. Verspreid over het terrein komen ook paalsporen en kuilen voor. Ze komen voor in concentraties of meer verspreid, wat wijst op de aanwezigheid van een uitgestrekt nederzettingsareaal, met plaatselijke bewoningskernen. Dit komt overeen met het beeld van de nederzetting op Merelbeke – Caritas. Mogelijk vormt groot spoor 3111 een indicatie dat op het verstoorde centrale deel van deze zone toch nog grote structuren bewaard zijn. Deze structuur kan er overigens op wijzen dat er een bijkomende haakse weg op het terrein aanwezig is. Het kan evenmin worden uitgesloten dat de interpretatie als weg moet bijgesteld worden naar een grootschalig landindelingssysteem met grote grachten. Een dergelijk systeem met brede centrale gracht en haaks lopende grachten werd bijvoorbeeld aangetroffen in Sint-Denijs-Westrem op The Loop (HOORNE 2012). De middeleeuwse nederzetting van Merelbeke is duidelijk niet begrensd tot de opgraving van Merelbeke – Caritas, maar loopt verder in noordelijke tot noordoostelijke richting, wat met de proefsleuven duidelijk kon worden aangetoond.

Figuur 54: Wegtracé in sleuf 16

Figuur 55 en 56: Een wegtracé in sleuf 20

Figuur 57: Wegtracé in sleuf 20

Figuur 58: De greppels of ploegsporen in sleuf 21

NIEUWE EN NIEUWSTE TIJDEN

Dicht tegen het kruispunt van de Poelstraat en de Kloosterstraat zijn in sleuf 16 en 20 enkele oude wegtracés aangetroffen. Mogelijk zijn dit vroegmoderne voorgangers van de wegen die al op de historische kaarten voorkomen.

In proefsleuf 16, langs de Poelstraat, bevindt zich spoor 1601 dat lichtgrijs tot lichtbruin is, met daarin NNW-ZZO georiënteerde karrensporen. Het spoor beslaat de hele sleuf en is bijgevolg minstens 1,8m breed en 17,64m lang. Er zijn wat oversnijdingen met recentere vergravingen. Op een bepaald stuk zijn op een iets hoger niveau ook enkele kasseien in verband aangetroffen. Mogelijk gaat het eveneens om een voorloper van de huidige Poelstraat of een verhard stuk vlakbij de historische boerderij die er ook in de buurt moet zijn geweest.

In proefsleuf 20 werd min of meer hetzelfde aangetroffen met een WNW-OZO oriëntatie (sporen 2001 en 2004). Het betreft een strook van minstens 9m lang en minstens 7,94m breed en de typische lichtgrijze opvulling. Deze sporen worden oversneden door aantal greppels (sporen 2005, 2006, 2010) met zelfde oriëntatie, die 0,35, 0,40 en 0,44m breed zijn. Ze konden over 4,5m gevolgd worden. In het oosteinden van proefsleuf 20, ligt 2011 dat deel lijkt van hetzelfde traject. Hier is het spoor vastgesteld op minstens 3,22m lang en minstens 2,70m breed. Ook in sleuf 21 en 22 komen greppels met WNW-OZO oriëntatie voor: sporen 2102, 2102, 2103, 2201, 2207, 2208, 2215 en 2216 variëren in breedte van 0,20 tot 0,44m breed.

In proefsleuf 26 en 27 werden andere subrecente sporen aangetroffen. Het gaat over de afgebroken vleugel van het oude klooster. Er zijn nog resten van de uitbraaksleuven en afbraakputten teruggevonden: spoor 2602 (19,80 op minstens 1,80m); sporen 2701, 2702, 2703, 2704, 2705 (in totaal strook van 11,30 op minstens 1,80m). In sleuf 15 werden bij het afgraven nog twee 19de tot 20ste-eeuwse pispotten aangetroffen, mogelijk materiële overblijfselen van de kloosterfase.

RECENTE SPOREN

Verspreid over het terrein komen ook talrijke recente sporen voor. Het gaat om recente bodemingrepen, al dan niet gerelateerd aan het gebruik of aanleg van de gebouwen gerelateerd aan de OCMW-site. Het gaat van volledig verstoorde sleuven, waar de moederbodem niet in herkend werd (sleuf 10, 12, 23 en 24), tot bijna volledig verstoorde sleuven, maar waar wel het niveau van de moederbodem nog intact was (sleuf 6, 19, 17 en 27).

In één, mogelijke zelfs twee proefsleuven is een recent spoor aangetroffen dat eventueel als loopgraaf te interpreteren is. Sporen 2012 en 2203 hebben een NW-ZO oriëntatie, met een gevlekte heterogene vulling van beige, bruin en donkergrijs zand. De sporen zijn 0,77m breed, en over de twee sleuven mogelijk 30,90m lang te volgen. In doorsnede was het spoor ondiep met een vlakke bodem.

Hoewel de sleuven zo ingeplant zijn dat er in principe geen recente nutsleidingen gesneden worden, komen er toch veel recente leidingen voor. Voorbeelden zijn 0202, 0301, 0407, 0813, 0904, 0905, 0908, 1001, 1002, 1103, 1106, 1306, 1408, 1409, 1410, 1701, 1805, 2301, 2502, 2707 en 2932, die allen relatief dunne lineaire stroken zijn, met verschillende types nutsleiding.

Daarnaast komt ook een aantal kuilen voor die gevuld zijn met bakstenen en recent puin of die vermoedelijk uitbraaksleuven zijn van oude gebouwen die op het terrein stonden: 0103, 0601, 1606, 1607, 1701, 1901, 2101, 2601, 2701, 2702, 2703, 2704, 2705 en 3010.

Figuur 59: Eén van de pispotten die werd gevonden in sleuf 15

Figuur 60 en 61: Links de loopgraaf op het einde van sleuf 20 en rechts recente nutsleidingen die in sleuf 14 werden aangesneden

Figuur 62: Zandwinningskuilen in sleuf 31

Een opvallende concentratie van recente kuilen komt voor in sleuven 31, 32 en 33. Het betreft wellicht zandwinningskuilen. Vooral in sleuf 31 en 32 komt een groot aantal scherp tot afgerond rechthoekige kuilen voor die nauw aansluiten of slechts een kleine strook moederbodem zichtbaar laten. De sporen zijn opgevuld met een homogene zwarte en soms beige zandige vulling.

In de noordoostelijke hoek van het terrein zijn er ook een aantal oude ploegsporen of greppels te herkennen. Deze greppels, met een NO-ZW oriëntatie komen voor in een strook van ongeveer 25m breed, in sleuf 4, 5, 28, 29 en 33. Ze hebben een homogene bruine vulling en zijn 0,15 tot 0,35m breed.

Deze recente sporen werpen een licht op het intensieve gebruik van het terrein in de jongere periodes. Vooral de impact van de vele nutsleidingen in functie van de diverse gebouwen van het OCMW-complex is niet te onderschatten. De densiteit aan zandwinningskuilen op het grasplein is groot, en wijst op een premachinale zandwinning, eventueel ook in functie van de bouw van een van de oudere kloosterfasen. Andere sporen wijzen dan weer op veel recentere vergravingen.

6. Synthese

Tijdens de bureaustudie werd het archeologische potentieel van de OCMW-site duidelijk. Het terrein is ingeplant tussen twee gekende archeologische sites. Tijdens een werfcontrole ten noorden, op de site Merelbeke – Dijsegem werd een Romeinse nederzetting vastgesteld (maar niet verder onderzocht). De site Merelbeke – Caritas grenst aan de zuidoostelijke rand van het projectgebied. De noodopgraving van begin de jaren 2000 leverde een vroeg- tot volmiddeleeuwse nederzetting op langs een soort holle weg. Een van de belangrijkste vaststellingen is een 10de-eeuwse pottenbakkersoven, één van de schaarse exemplaren in Vlaanderen uit die periode. Behalve een nederzetting is er ook een vroegmiddeleeuws grafveld van zo'n 120 inhumatiegraven onderzocht. Dit is een belangrijke archeologische vindplaats in zandig Vlaanderen.

Tijdens het vooronderzoek met ingreep in de bodem werden diverse archeologische sporen aangetroffen. Het merendeel van de sporen kan op basis van de vondsten, ligging of morfologische eigenschappen toegewezen worden aan diverse chronologische fases. Tegen de Poelstraat, in proefsleuf 14 komen vier ongedateerde sporen voor, maar het blijkt om ondiepe en slecht bewaarde sporen te gaan.

Andere oude sporen komen meer voor in het oostelijke gedeelte van het projectgebied. Ze kunnen wellicht in verband gebracht worden met de aangrenzende middeleeuwse occupatie van Merelbeke – Caritas. De meest opvallende structuur loopt min of meer N-Z over het terrein, in het verlengde van het wegtracé dat al deels was opgegraven. De resten aangetroffen van deze lineaire structuur (met een vermoede breedte van 13m) wijzen er dus op dat deze weg een verder verloop kent richting noorden. De schaarse vondsten aangetroffen tijdens het proefsleuvenonderzoek dateren in de Karolingische periode, wat in overeenstemming is met de datering bekomen bij het vorige onderzoek: deze weg is aangelegd tijdens de vroege middeleeuwen en werd opgevuld in de 10de eeuw. Centraal in het grasplein, en ten westen van de vermoede weg, ligt spoor 3111: een groot antropogeen spoor, dat mogelijk een haaks wegtracé is, maar ook een drenkpoel, waterput of verlaagd stalgedeelte kan zijn. De zone rondt dit spoor is vrij ingrijpend verstoord door recentere zandwinningskuilen. De aanwezigheid van dit groot spoor, wijst er waarschijnlijk op dat grote sporen nog bewaard zijn. Behalve deze grote sporen, wijzen ook de verschillende aangetroffen paalsporen op de aanwezigheid van constructies. Dit kunnen grotere hoofdgebouwen zijn, maar evenzeer bijgebouwen. Er lijkt in proefsleuf 4 een deel van zo'n constructie aangetroffen te zijn. Concentraties van paalsporen liggen in proefsleuf 30 (vlakbij opgraving Merelbeke – Caritas), in proefsleuf 4, in proefsleuf 29 (in het zuiden) en proefsleuf 28 (eveneens in het zuidelijke gedeelte). Deze kleine clusters van palen (die variëren in dimensie) kunnen wijzen op de aanwezigheid van bewoningskernen binnen een grotere zone van middeleeuwse activiteit. Grote kuil 2920 kan wijzen op de aanwezigheid van een hutkom (maar kan uiteraard ook een kuil met een andere functionaliteit zijn). Het proefsleuvenonderzoek heeft de aanwezigheid van de middeleeuwse nederzetting duidelijk aangetoond. De bewaring ervan is gevarieerd, binnen sommige zones is er vrij veel van de oorspronkelijke bodemopbouw (en waarschijnlijk ook van een deel van de kleinere sporen) verstoord, binnen andere zones is ondanks latere activiteiten nog heel wat (goed) bewaard gebleven. De datering van bovenstaande sporen is meestal moeilijk gezien het ontbreken van determineerbare vondsten. Gezien de uitlogingsgraad en de opvulling, en ook de verspreiding, is uitgegaan van een middeleeuwse datering. Het is evenwel niet onmogelijk dat een deel van deze sporen in andere, oudere periodes thuishoort.

Vlakbij het kruispunt van de Poelstraat en de Kloosterstraat zijn in sleuf 16 en 20 enkele oude wegtracés aangetroffen. Mogelijk zijn dit vroegmoderne voorgangers van de wegen die al op de historische kaarten voorkomen. In sleuven 26 en 27 werden dan weer de resten van de afgebroken 19de-eeuwse vleugel van het voormalige klooster aangesneden.

Verspreid over het gehele terrein zijn diverse recente sporen aangetroffen. Mogelijk is er een loopgraaftraject herkend in de nabijheid van de Kloosterstraat en het Lindeken. Meestal betreft het recente vergravingen, die diverse oorzaken kunnen hebben. Op het grasplein heeft een pre-industriële zandwinning plaatsgevonden. Verder liggen over het terrein heel wat nutsleidingen van allerlei aard.

7. Advies

Op basis van de vergaarde gegevens van het terreinonderzoek, ondersteund door de gegevens van de bureaustudie, is het mogelijk een gefundeerd advies te geven met betrekking tot het vervolgtraject van deze site.

Een deel van het terrein kan vrijgegeven worden voor verdere ontwikkeling, zonder dat er rekening moet gehouden worden met bijkomend archeologisch onderzoek. Het betreft het merendeel van de site, meer bepaald de noordelijke tot noordwestelijke zone die aansluit bij de Poelstraat en het westelijke deel van de Kloosterstraat. In deze zone liggen grote stukken terrein waar recente tot subrecente verstoringen veel impact hebben gehad op het archeologisch bodemarchief. Binnen deze zone liggen de meeste gebouwen, die ook diep onderkelderd zijn. Hoewel een aantal relevante archeologische vaststellingen zijn gedaan, met onder meer de vroegmoderne wegtrajecten, de mogelijke loopgraaf en de vier niet gedateerde sporen, lijkt de potentiële kenniswinst bij een eventueel vervolgonderzoek gering. De ligging van de wegtrajecten is te verwachten en met het proefsleuvenonderzoek vastgesteld. De loopgraaf wijst niet op een defensief patroon, eerder een verbindingsloopgraaf, waarbij de kans klein is dat er veel meer informatie te behalen is. De niet gedateerde sporen bleken ondiep bewaard, terwijl in dezelfde zone de impact van de verstoringen groot was. Binnen deze zone lijkt het dus niet opportuun een vervolgonderzoek uit te voeren.

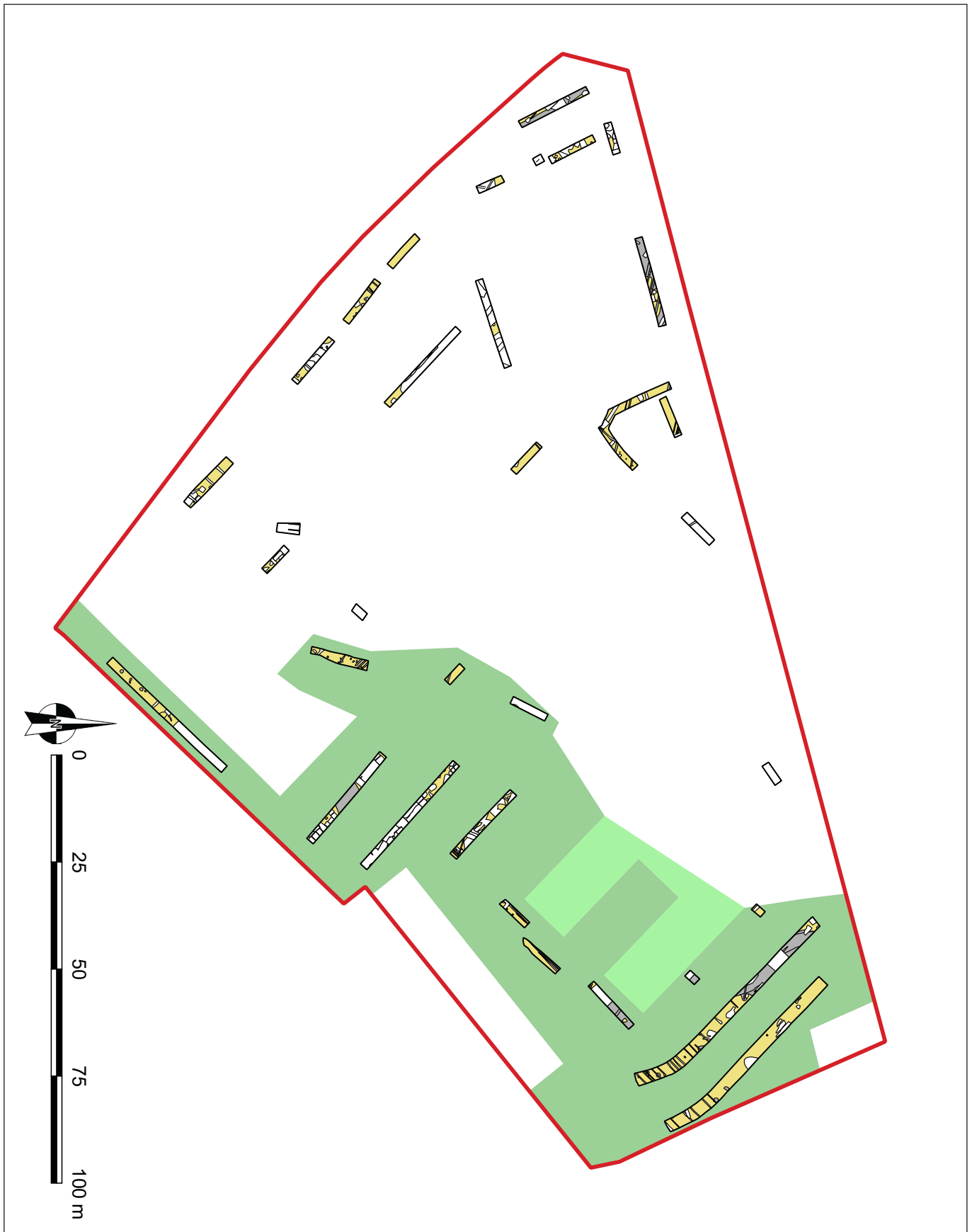
Binnen de meer oostelijk gelegen zone is daarentegen de aanwezigheid vastgesteld van een middeleeuwse occupatie. Op een deel van het terrein van zo'n 7500m² groot (iets meer dan een kwart van het projectgebied) moet een archeologisch vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving uitgevoerd worden voorafgaand verdere ontwikkeling. Binnen dit adviesterrein kan een uitgestrekte nederzetting aangetroffen worden. Dit betekent wellicht dat er zones zijn met een lage tot matige sporendensiteit, maar er komen ook sporencusters met een hogere sporendensiteit voor. Op nederzettingen kunnen bijgevolg gebouwconstructies van diverse formaten aangetroffen worden, alsook kuilen met diverse functies en waterputten. De aangetroffen sporen wijzen in de richting van kleine en grotere paalsporen, mogelijke hutkommen en grote antropogene sporen (zoals grachten, drenkpoelen en/of waterputten). Doorheen het terrein loopt ook een middeleeuwse weg. Op basis van de dateringselementen van de nabijgelegen opgraving van Merelbeke – Caritas lijkt het voornamelijk te gaan om een volmiddeleeuwse occupatie, maar wellicht wel met een vroegmiddeleeuwse voorganger. Dergelijke sites, waar vroeg- en volmiddeleeuws samen voorkomen, zijn vrij uitzonderlijk. De transitie tussen beide periodes en de bewoningsdynamiek is – zeker voor zandig Vlaanderen – een erg interessant, maar tot nu toe niet goed gedocumenteerd, thema. Ook vroeg- tot volmiddeleeuwse weginfrastructuur is nog vrij ongekend. Er zijn dus uitgelezen kansen tot erg relevante kennisvermeerdering. Ondanks het voorkomen van potentieel deels verstoorde zones, zoals het centrale grasplein, en de ongekende impact van de weginfrastructuur, is het verder onderzoeken van dit deel van het terrein een noodzaak, gezien het potentiële belang van de site. De impact van het parkeerterrein en de daaraan gerelateerde graafwerken lijkt vrij beperkt te zijn, dit kan er op wijzen dat de verstoring van recente gebruiknaam kan meevallen.

De aflijning van de opgravingszone is gebeurd op basis van de sporen aangetroffen tijdens het proefsleuvenonderzoek. Residentie Molenhoek is volledig onderkelderd, waardoor deze al uit de advieszone is geweest. De Zilverberk is dan weer voorzien van een kruipkelder, en ligt iets hoger ingeplant. Het is mogelijk dat onder dit gebouw het archeologisch bodemarchief nog bewaard is, zeker op het binnenplein. Voor de zone van het gebouw is er een aangepast advies: hierbij lijkt het aangewezen om bij afbraak de nodige voorzichtigheid in te bouwen bij het uitbreken van de vloerplaten en funderingen. Daarna zou een *strip-and-map*-methode kunnen toegepast worden, waarbij nog niet per se meteen moet uitgegaan worden van een opgraving, maar waarbij eerst bij werfcontrole op het op goed niveau afgegraven terrein wordt bepaald of de sporen nog voldoende bewaard zijn.

Bij de opgraving van deze middeleeuwse occupatie dient er specifieke aandacht te zijn voor een aantal onderzoeksvragen:

- Wat is de ruimtelijke spreiding van het nederzettingsareaal? Kunnen de begrenzingen tot waar nederzettingssporen voorkomen vastgesteld worden?
- Betreft het één occupatiefase of verschillende fases? En wat is de onderlinge relatie?

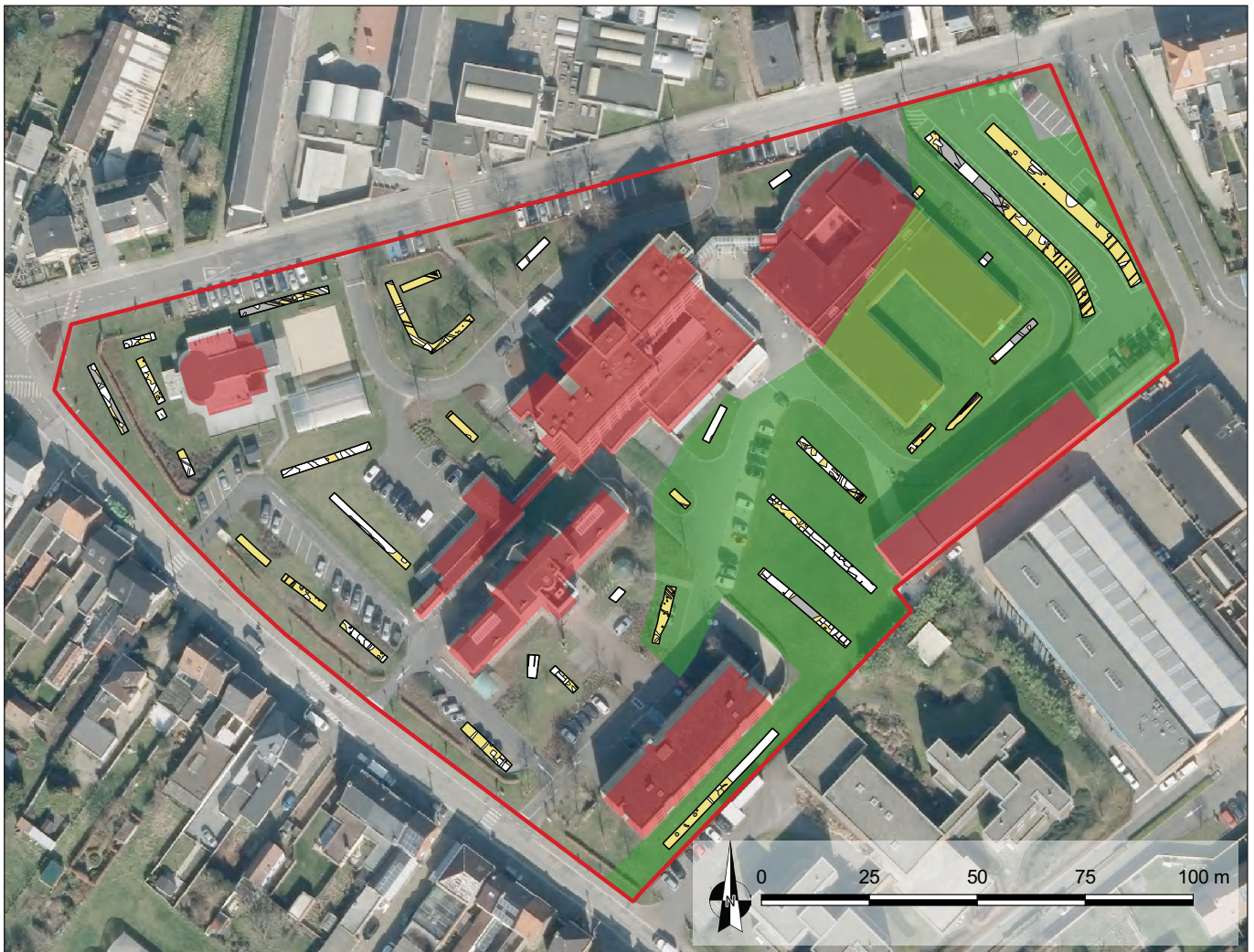

Figuur 63: Het grondplan van het vooronderzoek met in donkergroen de zone die voor vervolgonderzoek geadviseerd wordt, en in lichtgroen de zone waar werfopvolging moet zijn bij de afbraak

- Kunnen de resultaten (chronologisch en ruimtelijk) gekoppeld worden aan die van de opgraving van Merelbeke – Caritas?
- Komen er funeraire sporen voor op het projectgebied? Is er een relatie met de funeraire sporen op Merelbeke – Caritas?
- Wat is de relatie tussen funeraire sporen (van projectgebied en Merelbeke – Caritas) en de nederzetting?
- Kunnen individuele sporenclusters herkend worden? Is er sprake van bewoningskernen, al dan niet in de zin van een (bewonings-) erf?
- Kan binnen dergelijke kernen vastgesteld worden of er een functionele diversificatie van de ruimte is?
- Welk type gebouwplattegronden kunnen herkend worden? Hoe passen deze binnen de typo-chronologie van de regio en hoe verhouden ze zich tot de omringende regio's?
- Kunnen er functionele zones binnen het nederzettingsareaal herkend worden?
- Is er sprake van artisanale activiteit, en zo ja welke? Kan deze gerelateerd worden aan andere activiteitenzones op de opgraving van Merelbeke – Caritas?
- Hoe is de mogelijke weg geconstrueerd en hoe fungeerde ze?
- Wat is de datering van deze lineaire structuur, en kan er meerfasigheid vastgesteld worden? Wanneer werd de weg aangelegd?
- Wat is de relatie tussen het lineaire spoor en het nederzettingsareaal?
- Wat is de status van de nederzetting gedurende de potentieel verschillende occupatiefasen?

Om afdoende informatie met betrekking tot bovenstaande vraagstellingen te verwerven, moet rekening worden gehouden met voldoende natuurwetenschappelijke waarderungen en analyses. De focus moet liggen op zo exact mogelijke dateringen. Daarom moet er toch vrij grondig worden ingezet op dendrochronologische dateringen, rekening houdende dat er minstens vijf nodig zijn per structuur om tot een goede en betrouwbare datering te komen. Er moet ruimte voorzien worden om meerdere structuren op deze manier te dateren. Bijkomend moeten ook ¹⁴C-dateringen worden voorzien, zeker om de verschillende fases van de weg te dateren, maar ook om bijkomend enkele structuren en constructies te dateren. Gezien er nog geen natuurwetenschappelijk onderzoek gebeurd is in het verleden, moet ook voorzien worden dat er voldoende middelen kunnen aangewend worden om een reconstructie van het landschap te voorzien. Het gaat zowel over pollenonderzoek en macrorestenonderzoek. Rekening houdende met de grootte van het projectgebied, en mogelijkheid dat er meerdere bewoningskernen voorkomen, moet er toch van elk een tiental waarderungen uitgevoerd worden, om ongeveer de helft verder te laten analyseren. Uiteraard dient dit in functie van de resultaten van het onderzoek geplaatst te worden. In mindere mate kan ook houtskooldeterminatie interessant zijn voor bepaalde structuren die eveneens voor kunnen komen in nederzettingscontext. Wat betreft conservatie van vondsten, kan een beperkt aantal volstaan voor aardewerkvondsten. Vroegmiddeleeuwse sites leveren soms veel metaal op, het lijkt dan ook aangewezen om enkele röntgenplaten te voorzien, en ook enkele metalen objecten te conserveren (zeker ook gezien de nabijgelegen vondsten van het grafveld).

De praktische uitvoering van dit onderzoek zal – gezien de op tafel liggende plannen – wellicht gefaseerd uitgevoerd moeten worden. Er moet rekening worden gehouden met de huidige toestand van het terrein: bestaande weginfrastructuur, al dan niet in gebruik zijnde nutsleidingen, stukken verharde ondergrond en stukken groenzone. Het inplannen van de archeologische uitvoering in de globale werken verdient dan ook bijzondere aandacht. Het strekt tot de aanbeveling dat er in zo groot mogelijke fases gewerkt wordt. De opgraving zelf wordt best als vlakdekkende opgraving aangepakt, met zo groot mogelijke vlakken die een duidelijk zicht toelaten op de verschillende structuren en hun onderlinge samenhang. Het onderzoek op de grote en diepe antropogene sporen kan inhouden dat er tot onder het grondwaterniveau moet gewerkt worden. Dat houdt in dat grondwaterbemaling noodzakelijk kan zijn. Gezien de archeologische activiteit op de OCMW-site kan er aanbevolen worden om aan publiekswerking te doen. Hierbij zijn tal van mogelijkheden, maar belangrijk is dat dit in samenspraak en samenwerking gebeurt met de verschillende OCMW-takken op het terrein.

Figuur 64: De zones voor vervolgonderzoek afgebeeld op een orthofoto

8. Conclusie

Door de geplande herontwikkeling van de OCMW-site in Merelbeke, werd er door het agentschap Onroerend Erfgoed voorafgaand aan de werken een archeologisch vooronderzoek geadviseerd. Het OCMW Merelbeke stelde De Logi & Hoorne aan om het terrein van ongeveer 2,7ha te onderzoeken tijdens een bureaustudie en daaraan gekoppeld terreinonderzoek. Dit onderzoek werd uitgevoerd eind 2015. Om de functionaliteit van het OCMW niet te verstoren, alle gebouwen blijven vooralsnog in gebruik, werd het veldwerk uitgevoerd in vier fases. Op 16 en 19 november en op 1, 2 en 7 december 2015 was een team er aan de slag, en legde 33 proefsleuven aan, verspreid over het terrein voornamelijk in groenzones en onder parkeerstroken. De onderzochte oppervlakte is in totaal 1088m², ongeveer 4% van het totale projectgebied. Dit percentage is in vergelijking met klassieke vooronderzoeken laag door de vele ontoegankelijke stukken terrein.

Tijdens het onderzoek werden sporen aangetroffen van recente nutsleidingen, kuilen en verstoringen; twee vroegmoderne wegtrajecten, waarschijnlijk voorlopers van de Poelstraat en Kloosterstraat; en een middeleeuwse occupatie die zich kenmerkt in de aanwezigheid van een N-Z georiënteerde weg, met langs weerszijden paalsporen en kuilen. Dit middeleeuwse nederzettingsareaal sluit aan met de middeleeuwse resten opgegraven op Merelbeke – Caritas, de belangrijke archeologische site die op het perceel ten zuidoosten van het projectgebied gesitueerd is. Er kan geadviseerd worden een groot stuk van het terrein vrij te geven voor de verdere bouwwerkzaamheden, zonder archeologisch vervolgonderzoek. Op een stuk van ongeveer 7500m² moet echter wel rekening worden gehouden met de aanwezigheid

van archeologische sporen. Het advies luidt dan ook dat bij verdere ontwikkeling binnen deze zone een opgraving over het gehele oppervlak (wellicht gefaseerd in het kader van de bouwplanning) noodzakelijk is. Deze site kan heel wat informatie opleveren over vroeg- en volmiddeleeuwse nederzettingen en middeleeuwse weginfrastructuur.

Bibliografie

BOGAERT C. & VERBEECK M., 1989. *Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Provincie Oost-Vlaanderen. Arrondissement Gent. Kantons Destelbergen – Oosterzele*. Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 12/2, Brussel - Turnhout.

BROECKAERT J. & DE POTTER F., 1867. *Geschiedenis der gemeente Merelbeke*, Gent.

DE CLERCQ W., DESCHIETER J. & DE MULDER G., 2003. Merelbeke. Caritas: archeologisch noodonderzoek op de vroeg- en volmiddeleeuwse begraafplaats en nederzetting in 2003. *Monumentenzorg en cultuurpatrimonium, Jaarverslag van de provincie Oost-Vlaanderen* 2003: 142-145.

DE CLERCQ W., DESCHIETER J. & DE MULDER G., 2004. Archeologisch noodonderzoek op de vroeg- en volmiddeleeuwse begraafplaats en nederzetting Merelbeke-Caritas. (Oost-Vlaanderen). Resultaten en eerste synthese na afronding van het veldonderzoek. *Archaeologia Mediaevalis* 27: 9-12. Brussel.

DE GROOTE K., DE CLERCQ W., DEFORCE K. & MOENS J., 2007. *Het aardewerk uit een 10de-/vroeg 11de-eeuwse pottenbakkersoven te Merelbeke (Oost-Vlaanderen, België)*. Corpus Middeleeuws Aardewerk 18, Gent.

DE MULDER G., DE CLERCQ W. & DESCHIETER J., 2002. IJzertijdsporen in Merelbeke (O.-VI.). *Lunula. Archaeologia protohistorica* X: 39-42.

DESCHIETER J., DE CLERCQ W. & MORTIER S., 2000. Merelbeke – Dijsegem. Een Romeinse vindplaats op de schop. *Monumentenzorg en cultuurpatrimonium, Jaarverslag van de provincie Oost-Vlaanderen* 2000: 216-217.

HOORNE J., 2012. *Sint-Denijs-Westrem - Flanders Expo zone 2/parkeertoren*. Archeologisch onderzoek van 4 januari tot 7 mei 2010 (stad Gent, provincie Oost-Vlaanderen). Gent, 158p.